

“Η εγκατάλειψη των Ιουδαίων από το Θεό”

/ [Γνώμες](#)

Του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Καισαριανής, Βύρωνος και Υμηττού κ. Δανιήλ

«Ἰδού ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος» (Ματθαίου κγ΄, 38)

Ἡ δήλωση αὐτή τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μέ τήν ὁποία ἔκλεισε ἡ ἀντιπαράθεση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μέ τήν θρησκευτική καί πνευματική ἡγεσία τῶν Ἰουδαίων εἶναι βαρυσήμαντη. Ἀναφέρεται στόν Ἱερό Ναό τῶν Ἱεροσολύμων καί σημαίνει ὅτι ὁ Θεός θά ἐγκαταλείψει τόν Ναό καί τόν λαό. Μ' αὐτή ἔκλεισε τήν τελευταία δημόσια, ἐνώπιον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ πού εἶχε συγκεντρωθεῖ γιά νά Τόν ἀκούσει στό Ναό τῶν Ἱεροσολύμων κατά τίς ἡμέρες πού προηγοῦντο τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα, τό ὁποῖο ἐκεῖνο τό ἔτος ἑορταζόταν τό Σάββατο τῆς διανυομένης ἐβδομάδος τοῦ Πάθους. Ὁ δημόσιος διάλογος μέ τούς Ἡρωδιανούς, Σαδδουκαίους

καί Φαρισαίους διεξήχθη τήν Μεγάλη Τρίτη. Ἕνεκα τῆς σοβαρότητος τῆς δηλώσεως χρειάζεται νά ἐμβαθύνουμε.

α'. Ὁ Θεός ἐξέλεξε τό Ἰουδαϊκό Ἔθνος πού ἦταν λαός ποιμενικός μετακινούμενος γιά τίς ἀνάγκες βοσκῆς τῶν ποιμνίων. Σ' αὐτό τό λαό τῶν ἀκαλλιεργήτων βοσκῶν ὁ Θεός ἔδειξε ἰδιαίτερη εὐνοια καί προστασία. Σ' αὐτόν ἔδωσε τίς ὑποσχέσεις, ὅτι θά αὐξηθεῖ γιά νά εἶναι ἀξιοσέβαστος ἀπό τίς ἄλλες φυλές τῆς περιοχῆς καί θά τοῦ ἐξασφαλισθεῖ μόνιμη πατρίδα ὑπό τήν σαφή προϋπόθεση, ὅτι θά Τόν ἀναγνωρίζει Κύριό του καί Θεό του. Αὐτά πραγματοποιήθηκαν στά χρόνια πού διέρρευσαν ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Πατριάρχου Ἀβραάμ μέχρι τήν εἴσοδο τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ στό κόσμο (ἐνσάρκωση ἢ ἐνανθρώπηση).

β'. Σημειώνουμε, ὅτι στήν Παλαιά Διαθήκη ὅπως καί στήν Καινή Διαθήκη ἔδρα ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ. Ἄσαρκος στήν Παλαιά Διαθήκη. Ἐνσαρκος στήν Καινή Διαθήκη. Ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἀνέμενε ἀπό τούς Ἰουδαίους, ὅταν φανερώθηκε ὡς ἄνθρωπος νά Τόν ἀναγνωρίσουν καί νά Τόν πιστεύσουν. Αὐτοί ὅμως δέν ἀνταποκρίθηκαν, ὅπως σχολιάζει ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης «εἰς τά ἴδια ἦλθεν καί οἱ ἴδιοι αὐτόν οὐ παρέλαβον» (Ἰωάννου α', 11)

γ'. Ὁ ναός μέ ὅλους τούς συμβολισμούς ἦταν ὁ τόπος πραγματικῆς παρουσίας καί παραμονῆς τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στό λαό Του, τούς Ἰουδαίους.

1) Ὁ πρῶτος οἶκος καί ὁ πιό ἀγαπητός οἶκος κάθε Ἰσραηλίτου ἦταν ὁ οἶκος Κυρίου τοῦ Θεοῦ

Στήν Ἰουδαϊκή ἱστορία γιά τόν Ναό, τό ἱερό σύμβολο τῆς κατοικίας τοῦ Θεοῦ γνωρίζουμε τίς ἐξῆς ἐξελίξεις

1) Ναός Σολομῶντος

Στήν διάρκεια τῆς περιπλανήσεως τῶν Ἰουδαίων στήν ἔρημο καί μέχρι τήν ἐγκατάστασή τους στήν γῆ Χαναάν ὑπῆρχε ἡ σκηνή τοῦ Μαρτυρίου γιά τήν λατρεία τοῦ Θεοῦ

α'. Ἡ ἰδέα ἀνεγέρσεως ναοῦ σέ ἀντικατάσταση τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου πρὸς διαρκή λατρεία τοῦ Θεοῦ ἀπό τούς Ἰουδαίους ἀναπτύχθηκε πρῶτα στά χρόνια τοῦ Δαβίδ πού δέν τήν συνέλαβε μόνο, ἀλλά καί τήν πραγματοποίησε, ἀφοῦ ἔλαβε λάφυρα ἀπό τούς ἐχθρούς μέ τούς πολέμους πού ἔκανε καί ἀπό τήν ἴδια του τήν περιουσία, ὅπως καταφαίνεται καί ἀπό τό ἀκόλουθο ρητό:

«Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ κατὰ τήν πτωχείαν μου ἠτοίμασα εἰς οἶκον Κυρίου χρυσοῦ ταλάντων ἑκατὸν χιλιάδας καὶ ἀργυρίου ταλάντων χιλίας χιλιάδας καὶ χαλκὸν καὶ

σίδηρον, οὐ οὐκ ἔστι σταθμός, ὅτι εἰς πλῆθος ἔστι· καὶ ξύλα καὶ λίθους ἡτοίμασα, καὶ πρὸς ταῦτα πρόσθε·» (Α΄ Παραλειπομένων κβ΄, 14).

Ἐκτός τῶν ὑπέρογκων τούτων χρηματικῶν ποσῶν ὁ Δαβὶδ συνάθροισε γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ καὶ ὑπέρογκα ποσὰ χαλκοῦ, σιδήρου, ξύλων, λίθων καὶ κάθε εἵδους οἰκοδομικῆς ὕλης. Διασφάλισε κατάλληλο σχεδιοιγράφημα καὶ ἐξέλεξε ἀνάλογη τοποθεσία. Σ' ὅλα αὐτὰ καθοδηγοῦνταν ἀπὸ τὸν Θεό (Α΄ Παραλειπομένων κβ΄, καὶ κη΄ 11-19). Ἀλλὰ παρόλα αὐτὰ οὔτε ἡ συναρμογὴ δύο ἢ τριῶν λίθων δέν ἐπετράπη ἀπὸ τὸν Θεό νὰ γίνῃ ἀπὸ τὸν Δαβὶδ διότι αὐτό τό ἔργο ἀνατέθηκε στὸν γιό του Σολομῶντα καὶ διάδοχό του στὴν Βασιλεία (Γ΄ Βασιλειῶν ε΄, 3).

Ὁ Σολομών ἀφοῦ ἀνέβηκε στόν θρόνο καί διευθέτησε τίς ὑποθέσεις τοῦ κράτους θεμελίωσε τόν Ναό τό τέταρτο ἔτος τῆς βασιλείας του ἢ τό 48 ἔτος μετά τήν Ἑξοδο ἢ 1011 ἔτος πρό τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Διήρκησε δέ ἡ κατασκευή αὐτή τοῦ ναοῦ ἑπτά ἔτη καί ἕξι μῆνες δηλαδή τελείωσε τόν 1004 πρό τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Στό σύνολό τους ἐργάζονταν στήν ἀνακοιδόμηση τοῦ ναοῦ 183.600 ἄνθρωποι ἐκ τῶν ὁποίων 30.000 Ἰουδαῖοι κατά σειρά ἀπό 10.000 κατά μῆνα. Ἐπίσης 153.600 ἄνθρωποι ἦταν Χαναναῖοι ἐκ τῶν ὁποίων 70.000 ἐργάζονταν ὡς ἀχθοφόροι, 80.000 ὡς χτίστες καί λιθοτόμοι καί 3.600 ἐπόπτες ἢ ἐπιστάτες. Κάθε προετοιμασία τῆς ὕλης παρασκευάσθηκε μακριά ἀπό τόν τόπο τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ναοῦ καί ἀφοῦ παρασκευαζόταν μεταφέρονταν στήν Μοριά (ἦταν ὁ λόφος πού ἐνεγείρετο ὁ Ναός) ἀνά τακτά χρονικά διαστήματα. Κάθε τεμάχιο τῆς ὕλης ἀφοῦ κατασκευαζόταν καί ἐτοιμαζόταν καί τοποθετοῦνταν ἀνάλογα, ἔτσι ὥστε ὅλος ὁ ναός κτίσθηκε χωρίς τήν χρήση σφύρας, πελέκεως ἢ ἄλλου σιδηροῦ ἐργαλείου. Κτίστηκε δέ κατά μίμηση τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου καί ἦταν κατά πάντα ὅμοιος ἀλλά διπλάσιος στίς διαστάσεις του. Ἡ εἴσοδος του, ὅπως καί ἡ εἴσοδος τῆς Σκηνῆς ἦταν πρός Ἀνατολικά. Πρός τά ἀνατολικά ὑπῆρχε σειρά στηλῶν πού ἀργότερα ἐπεκτάθηκε κυκλικά γύρω ἀπό τόν ναό δίκην στοᾶς. Ἡ πρόσοψη ἔβλεπε πρός τετράγωνη αὐλή, περιστοιχουμένη ἀπό κέδρινα δοκάρια καί λίθους καθῶς ὑπῆρχαν καί δέντρα γιά νά δημιουργοῦν σκιά. Ἐντός τῆς αὐλῆς αὐτῆς ὑπῆρχε καί ἄλλη μικρότερη τῆς πρώτης. Στήν ὑψηλότερη κορυφή τῆς πέτρας τοῦ λόφου Μοριά πού εἶχε ἰσοπεδωθεῖ ὅσο χρειαζόταν οἰκοδομήθηκε τό θυσιαστήριο τοῦ Δαβίδ. Αὐτό ἦταν κιβώτιο τετράγωνο, ξύλινο καλυμμένο ἐξωτερικά μέ χαλκό καί μέσα ἦταν πλήρες μέ χώμα καί λίθους. Πάνω του τοποθετήθηκε σχάρα χάλκινη καί πάνω της ἡ φωτιά. Νότια τοῦ θυσιαστηρίου ἦταν χάλκινος νιπτήρας, πού βασιζόνταν σέ 12 χάλκινα βόδια πρό νύψη τῶν ἀνυπόδητων ἀνερχομένων καί κατερχομένων ἱερέων. Ἀνέβαινε δέ κανεῖς στήν αὐλή τῶν ἱερέων μέ σκάλες πού εἶχαν λαξευθεῖ ἀπό πέτρα. Πρίν ἀπό αὐτό ὑπῆρχε ἕνα βῆμα λαξευτό ἐπάνω στήν ἴδια πέτρα. Δεξιά καί ἀριστερά τοῦ θυσιαστηρίου βρίσκονταν δέκα μικρές λεκάνες πρός καθαρισμό τῶν θυσιῶν.

Γύρω ἀπό τήν μικρή αὐλή πού εἶχε χάλκινες πόρτες ὑπῆρχαν διώροφοι ἢ τριώροφοι οἰκίσκοι τῶν ἱερέων (Β΄ Παραλειπομένων λα΄, 11). Στίς γωνίες βρίσκονταν τά μαγειρεῖα (Ἰεζεκιήλ μστ΄, 20 καί Β΄ Παραλειπομένων δ΄, 9). Ἐντός δέ τῆς μεγάλης αὐλῆς κείτονταν ὁ κυρίως ναός. Στήν πρόσοψή του ὑψώνονταν στοά σέ ὕψος 200 πόδια. Ὑπό τήν στοά αὐτή ὀρθόνωνταν δύο σπουδαιότατες στηλές, πού ἡ μία καλοῦταν Ἰαχεῖν (δηλ. στηριχθήσεται) καί ἡ ἄλλη Βοάς (δηλ. ἐν αὐτῷ δύναμις). Ὁ ναός διαιροῦνταν στά δύο μέρη δηλαδή τά Ἅγια τῶν Ἀγίων καί τά Ἅγια. Στό πρῶτο μέρος εἰσερχόταν κανεῖς ἀπό διπλή θύρα. Τά δέ Ἅγια ἦταν σκοτεινά καί γιά τό λόγο αὐτό φωτίζονταν ἀπό 10 λυχνίες ἀνά πέντε τοποθετημένες ἐπὶ τραπέζης

(Γ΄ Βασιλειῶν ζ΄, 49). Ἐντός τῶν Ἀγίων βρισκόταν τό θυσιαστήριο τοῦ θυμιάματος καί ἡ τράπεζα στήν ὁποία ἐτοποθετοῦντο οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως. Τά Ἅγια χωρίζονταν ἀπό τά Ἅγια τῶν Ἀγίων μέ μεσότοιχο. Οἱ διπλές τοῦ μεσότοιχου θύρες ἦταν κατασκευασμένες ἀπό ἐλιά. Ἀπό τίς θύρες αὐτές κρέμονταν τό Καταπέτασμα (κουρτίνα) πού ἦταν χρωματισμένο καί πάνω του κεντημένα ἄνθη καί χερουβεῖμ (Γ΄ Βασιλειῶν στ΄, 31, 32). Τά Ἅγια τῶν Ἀγίων ἦταν μικρός τετράγωνος χώρος, σκοτεινός καί φωτιζόμενος διά μέσου τῆς διπλῆς θύρας καί τοῦ φωτός τῶν λυχνίων τῶν Ἀγίων. Μέσα στό χώρο αὐτό βρίσκονταν ἡ Κιβωτός καί στίς δύο πλευρές της δύο μεγάλα καί χρυσά Χερουβεῖμ πού ἐνώνονταν μεταξύ τους μέ τίς πτέρυγές τους. Τό ὕψος τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος ἦταν 120 πήχεις δηλαδή περί τά 50,5 μέτρα (Β΄ Παραλειπομένων γ΄, 4). Ἡ διακόσμησή του διατηρήθηκε 33 ἔτη καί λαφυραγωγήθηκε κατὰ τούς χρόνους τοῦ Σισάκ τοῦ Βασιλέως τῆς Αἰγύπτου (Γ΄ Βασιλειῶν ιδ΄, 25 καί Β΄ Παραλειπομένων ιβ΄, 9). Ὁ ναός δέχθηκε πολλές καταστροφές ἀπό τούς Ἀσσυρίους ἐπὶ τῶν Βασιλέων Ἀζαήλ, Θελγάθ – φελνασάρ, Σενναχειρείμ καί λοιπῶν, ἕως ὅτου κατεστράφηκε ἀπό τόν ἰσχυρό βασιλιά τῶν Βαβυλωνίων Ναβουχοδονόσορα τό ἔτος 588 πρὸ Χριστοῦ, δηλαδή 424 ἔτη 3 μῆνες καί 8 ἡμέρες ἀπὸ τῆς ἀνεγέρσεώς του.

β΄. Μετά ἀπὸ 52 χρόνια ἀπὸ τὴν καταστροφή τοῦ ναοῦ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπανῆλθαν στήν πατρίδα του μέ τὴν ἄδεια τοῦ Κύρου τοῦ Μεγάλου (600π.Χ. 4 Δεκεμβρίου 530π.Χ.) καί ἔθεσαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ ἱερέως καί νομοδιδασκάλου Ζοροβάβελ (7ος – 6ος αἰώνας) τά θεμέλια τοῦ ναοῦ τό ἔτος 536 πρὸ Χριστοῦ. Κωλύθηκαν ὅμως τότε ἀπὸ διάφορους λόγους καί μετὰ ἀπὸ 20 ἔτη τόν ἀποπεράτωσαν τό 515 πρὸ Χριστοῦ, ὅπως περιγράφεται στό βιβλίο τοῦ Ἑσδρα (Ἑσδρα α΄, 1-4· β΄, 1· γ΄, 8-10 καί στ΄, 15). Ὁ δεύτερος αὐτός ναός ἂν καί μεγαλύτερος στίς διαστάσεις δέν ἦταν μικρότερου κάλλους καί σπουδαιότητος. Ἐλείπαν ἀπὸ αὐτόν ἡ Κιβωτός τῆς Διαθήκης, τό Ἰλαστήριο καί τό Ἱερό Πῦρ, τά Οὐρίμ καί Θουμμίμ ἀλλὰ καί ἡ δόξα καί ἡ θεία παρουσία καί προπάντων τό πνεῦμα προφητείας (Ἑσδρα γ΄, 12, 13). Ἐπίσης εἶχαν γίνει οἱ ἐξῆς ἀλλαγές : ἔλειπε ἡ δεικνυστοίχια στήν αὐλή καί προστέθηκε πύργος στήν βορειοδυτικὴ γωνία τῆς αὐλῆς πού χρησίμευε γιὰ κατοικητήριον ὄχι μόνο τοῦ Πέρσου ἀλλὰ καί τοῦ Ῥωμαίου διοικητοῦ τῆς πόλεως. Ἡ αὐλή εἶχα χωριστεῖ σέ δύο μέρη πού τό ἐξωτερικόν χρησίμευε γιὰ τούς εἰδωλολάτρεις. Ὁ ναός ἦταν τό κέντρο τῆς λατρείας ἢ τῆς παραστάσεως τῶν ἐνδοξοτέρων προσόντων τοῦ Θεοῦ (Ἀγγαῖος β΄, 6-9· Μαλαχίου γ΄, 1· Κολοσσαεῖς β΄, 9 καί Πρὸς Τιμόθεον Α΄, γ΄, 16).

Τό 170 ἔτος πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ λεηλατήθηκε ὁ ναός αὐτός ἀπὸ τόν Ἀντίοχον τόν Ἐπιφανῆ καί σχεδόν καταστράφηκε, καταργώντας ὄχι μόνο τῆς ἡμερήσιες θυσίες, ἀλλὰ καί βεβηλώνοντάς τον μέ τίς θυθσίες τῶν χοίρων ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου καί κατέστρεψε ἐντελῶς τὴν λατρεία τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Μετά ἀπὸ

5 ἔτη ἐπισκεύασθηκε ἀπὸ τὸν Ἰούδα τὸν Μακκαβαῖο πού εἰσήγαγε καὶ πάλι τὴν λατρεία τοῦ ἑνὸς καὶ μόνο Θεοῦ (Α΄ Μακκαβαίων α΄, 46, 47).

γ΄. Μετὰ ἀπὸ 500 ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ ὁ δεύτερος ναὸς ἢ ναὸς τοῦ Ζοροβάβελ ἄρχισε νὰ καταρρέει. Οἱ Ἰουδαῖοι δούλοι δέν ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησίν του. Παρὰ ταῦτα ὁ Ἡρώδης ὁ Μέγας τὸ δεύτερο ἔτος τῆς βασιλείας του κατέσφαξε ὅλα τὰ μέλη τοῦ Μεγάλου Συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων ἐκτὸς ἀπὸ δύο καὶ γιὰ νὰ ἀποφύγει τὴν δυσμένια τῶν Ἰουδαίων μηχανεύθηκε τὴν ἀνέγερση τοῦ καταρρέοντος ναοῦ πρὸς ἐξιλέωσίν του. Ἀφοῦ προετοιμάστηκε γιὰ δύο ὀλόκληρα ἔτη κατεδάφισε τὸν ναὸ τὸ 17 ἔτος πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ 46 ἔτος πρὸ τοῦ πρώτου Πάσχα τοῦ δημοσίου βίου τοῦ Κυρίου μας. Ἀμέσως ἄρχισε τὴν οἰκοδομὴ καὶ τὴν ἀποπεράτωσε ἔτοιμη γιὰ τὴν λατρεία μετὰ ἀπὸ 7 περίπου ἔτη περὶ τὸ 10 ἔτος πρὸ Χριστοῦ. Οἱ ἐργάτες ἐργάζονταν καθόλη τὴν διάρκεια τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, ἐκπληρώνοντας τίς προφητεῖες σύμφωνα μὲ τὸν Ἀγγαίου β΄, 9 καὶ Μαλαχίου γ΄, 1.

Ὁ τρίτος αὐτὸς ναὸς ἢ ναὸς τοῦ Ἡρώδη ἦταν μεγαλύτερος τοῦ δευτέρου ἢ ναοῦ τοῦ Ζοροβάβελ καὶ ἦταν καὶ μεγαλύτερος τοῦ πρώτου ἢ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος

Ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος ἢ πρῶτος ναὸς εἶχε μῆκος 70 πῆχεις πλάτος 40 πῆχεις καὶ ὕψος 30 πῆχεις.

Ὁ ναὸς τοῦ Ζοροβάβελ εἶχε μῆκος 70 πῆχεις πλάτος 60 πῆχεις καὶ ὕψος 60 πῆχεις.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἡρώδου ἢ τρίτος ναὸς εἶχε μῆκος 100 πῆχεις πλάτος 70 πῆχεις καὶ ὕψος 100 πῆχεις.

Ἡ στοὰ τούτου ἐξεῖχε ἐκατέρωθεν τοῦ ναοῦ 15 πῆχεις καὶ μετροῦσε ἑκατὸ πῆχεις κατὰ τὸ ὕψος τοῦ ναοῦ.

Οἱ Ἑβραῖοι συγγραφεῖς ἐγκωμιάζουν τὸν ναὸ αὐτό γιὰ τὴν μεγαλοπρέπεια καὶ τὸ κάλλος του. Οἰκοδομήθηκε ἀπὸ λευκὸ μάρμαρο πού λειάνθηκε τεχνηέντως καὶ ἀπὸ λίθους μεγάλου μεγέθους πού μερικοὶ ἀριθμοῦσαν κατὰ τὸ μῆκος 25 πῆχεις καὶ 8 κατὰ τὸ ὕψος καθὼς καὶ 12 κατὰ τὸ πλάτος (Μάρκου ιγ΄, 1 καὶ Λουκᾶ κα΄, 5).

Τὴν θύρα του κοσμοῦσε χρυσὴ ἄμπελος. Στίς ἐπάλξεις τοῦ ναοῦ βρίσκονταν δίστυλη στοὰ πού κάθονταν οἱ τραπεζῖτες (Ματθαίου κα΄, 12). Ὁ βασιλικὸς θάλαμος πού ἦταν τριπλὸς κείτονταν ὅχι πρὸς ἀνατολικά ὅπως ἡ στοὰ τοῦ Σολομῶντος ἀλλὰ πρὸς νότο. Ἡ μεγάλη αὐλὴ ἔφερε πέντε πύλες. Περί τοῦ ναοῦ ὑπῆρχαν διάφορες αὐλές.

α΄. Ἡ αὐλὴ τῶν ἐθνῶν ἢ ἔξω αὐλὴ. Ἔτσι ὀνομαζόταν γιατί ἀπὸ ἐκεῖ εἰσέρχονταν

ἀκωλύτως οἱ εἰδωολάτρεις.

β'. Ἡ αὐλή τῶν γυναικῶν. Αὕτῃ ὀνομαζόταν ὅχι γιατί ἀνῆκε στίς γυναῖκες ἀποκλειστικά, ἀλλά διότι ἀπέτρεπε αὐτές νά προχωρήσουν περαιτέρω στό ναό. Κείτοταν εὐθύς ἀμέσως μετά τήν αὐλή τῶν ἐθνῶν καί χωριζόταν μέ μεσότοιχο πού ἔφερε 13 θύρες καί σέ διάφορες ἀποστάσεις τετράγωνους κίονες πού εἶχαν γραμμένες ἐπάνω τους ἀπαγορεύσεις στά ἑλληνικά καί ἀπειλοῦσαν μέ θάνατο τοὺς ἀπερίτμητους (Πρός Ἐφεσίους β', 14). Ἡ χωρητικότητα τῆς αὐλῆς αὐτῆς ἦταν 135 τετραγωνικές πήχεις. Ἡ αὐλή αὕτῃ εἶχε τρεῖς θύρες ἀπό τίς ὁποῖες ἡ πρὸς ἀνατολάς ἦταν χρυσή καί μεγαλύτερη τῶν ἄλλων. Στῇ αὐλή αὕτῃ ὑπῆρχαν καί θεωρεῖα ἀπό τά ὁποῖα ἐρχόμενες οἱ γυναῖκες ἀπέφευγαν τίς πιέσεις τοῦ πλήθους κατὰ τίς μεγάλες ἐορτές καί ἰδιαίτερα κατὰ τήν ἐορτή τῆς Σκηνοπηγίας. Ἐπίσης ὑπῆρχαν καί 13 γαζοφυλάκια (κυτία προσφορῶν) (Μάρκου ιβ', 41). Ἡ εἴσοδος σ' αὕτῃ σέ κανένα ξένο καί ἐθνικό καί ἀπερίτμητο ἐπιτρεπόταν. Γιά τόν λόγο αὐτό ἡ κατὰ τοῦ Παύλου κατηγορία ὅτι εἰσήγαγε στήν αὐλή τοῦ ναοῦ Ἕλληνες ἐπέφερε μεγάλη ταραχή (Πράξεων κα', 28).

γ'. Ἡ αὐλή τοῦ Ἰσραήλ. Μετά τίς δύο πρῶτες αὐλές καί περισσότερο μετά τήν αὐλή τῶν γυναικῶν καί 15 ἀναβαθμίδες ψηλότερα ἀπό αὕτῃ ἦταν ἡ αὐλή τοῦ Ἰσραήλ πού ἡ χωρητικότητά της ἦταν 1350 πήχεις. Στούς 15 αὐτοὺς ἀναβαθμούς ψάλλονταν 15 ἀναβαθμοὶ ἢ ψαλμοὶ τῶν ἀναβαθμῶν ἀπό τοὺς Ψάλτες (Ψαλμοὶ ρκ', ἢ ριθ'-ρλθ'). Σ' αὕτῃ φυλάττονταν καί τά μουσικά ὄργανα καί εἰσέρχονταν μόνο ἄνδρες τυπικῶς καθαροί.

δ'. Ἡ αὐλή τῶν ἱερέων. Μετά τίς τρεῖς αὐλές πού περιγράψαμε καί ἀμέσως μετά τήν αὐλή τοῦ Ἰσραήλ τρεῖς ἀναβαθμίδες ἢ 2,5 πήχεις ψηλότερα αὐτῆς κείτοταν ἡ αὐλή τῶν ἱερέων πού ἡ χωρητικότητά της ἦταν 23.760 τετραγωνικοὶ πήχεις, πού χωρίζονταν ἀπό τήν αὐλή τοῦ Ἰσραήλ μέ μεσότοιχο πού δέν εἶχε θύρα ἢ εἴσοδο ἀνοικτή. Ἐφερε δέ τό μεσότοιχο τοῦτο τρεῖς ἀναβαθμίδες καί οἱ ἱερεῖς εὐλογώντας τόν λαό ἀνέβαιναν ἀπό αὐτόν. Στὴν αὐλή τῶν ἱερέων βρίσκοταν τό θυσιαστήριο κατασκευασμένο ἀπὸ λίθους καί κονίαμα πού περιεζωνόταν ἀπὸ εὐθεία κυανὴ γραμμὴ. Κάτω ἀπὸ τό θυσιαστήριο αὐτό ὑπῆρχαν τρύπες γιὰ νά ρεῖι τό αἷμα στοὺς ὑπονόμους. Μία ἀπὸ αὐτές τίς τρύπες χρησίμευε γιὰ τὴν ἐξέταση τῶν ὑπονόμων. Στὴν πύλη τοῦ Νικάνορος γινόταν ὁ Καθαρισμὸς τῆς Παρθένου (Λουκᾶ β', 22) Ἡ συζήτηση τοῦ Κυρίου μας μέ τοὺς ραββίνους κατὰ τό 12 ἔτος τῆς ἡλικίας Του ἔγινε στὴν ἀναβαθμίδα τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ (Λουκᾶ β', 46). Ἡ καλουμένη Ὠραία Πύλη πιθανῶς νά ἦταν κοντὰ στὴν γέφυρα τῶν Τυροποιῶν καί τὴν Ὠραίαν Στοάν τοῦ Ἡρώδου (Πράξεων γ', 2). Ὁ πύργος Ἀντωνία κτίσθηκε ὡς κατοικία πρῶτα ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Ὑρκανό (200 π.Χ. 104π.Χ.) καί ἀργότερα κτίσθηκε μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Ἡρώδη καί βρίσκονταν στὴν βορειοδυτικὴ γωνία

τῆς ἔξω στοᾶς. Ἀπό τόν πύργον αὐτό ἀπαρατήρητη ἡ στρατιωτική φρουρά μποροῦσε χάριν τῆς τάξεως νά εἰσέρχεται στήν αὐλή τοῦ ναοῦ. Αὐτό δέ συνέβη καί ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Πράξεων κα΄, 31).

Ὁ τρίτος αὐτός ναός ἢ ναός τοῦ Ἡρώδη καταστράφηκε ἀπό τοὺς Ρωμαίους τό 70ό σωτήριο ἔτος ἐκπληρώνοντας τήν προφητεία τοῦ Κυρίου μας (Ματθαίου κδ΄, 2)

Ἀργότερα ὁ Ἰουλιανός ὁ Παραβάτης θέλησε νά ἀναγείρει καί πάλι τόν ναό κάνοντας ὅχι μικρές ἐπισκευές μέ χρήματα τοῦ δημοσίου ταμείου καί διαφόρων δασμῶν πού ἐπέβαλε στούς Ἰουδαίους. Τό ἔργο αὐτό ἄρχισε τό ἔτος 363 μετά Χριστόν μετά ὅμως ἀπό πολλές δυσκολίες σταμάτησε. Ἡ παύση τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἦταν ἔργο θείας Προνοίας διότι κατά τίς ἐργασίες τῶν ἐξορύξεων τῶν θεμελίων αὐτοῦ συνέβαιναν ἐκπυρσοκροτήσεις πού ἐκτίναζαν πύρινες σφαῖρες καλύπτοντας τόν οὐρανό μέ νέφη καί καταβύθιζαν σέ σκότος τόν χῶρον αὐτό. Σήμερα στήν τοποθεσία αὕτη βρίσκεται τό τέμενος τοῦ Μωάμεθ τό καλούμενο Θόλος τῆς Πέτρας. Μερικοί δέ θεωροῦν ὅτι ἐπὶ τῆς πέτρας αὐτῆς οἰκοδομήθηκε τό ἀρχαῖο θυσιαστήριο. Ἡ περιφέρεια τοῦ Μωαμεθανικοῦ τεμένους Θόλου Πέτρας μέχρι τό 1856 ἦταν προσιτή μόνο στούς Μωαμεθανούς. Σήμερα εἶναι προσβάσιμη καί ἀπό ἄλλους. Στό δυτικό μέρος αὐτοῦ βρίσκεται ἀρχαῖο τεῖχος πού στηρίζει τήν βάση πού στέκεται ὁ ναός. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι τῶν Ἱεροσολύμων Ἰουδαῖοι προσέρχονται κάθε Παρασκευή καί προσεύχονται μέ θρῆνον καί κλάματα, δάκρυα καί ὀδυρμούς γονυπετεῖς ἀναμνησκοντας τήν ἀρχαία τους δόξα, εὐκλεία καί εὐημερία πού κατέληξε στήν παροῦσα ἀδοξία τους, ταπείνωση, κακοδαιμονία, ἀθλιότητα καί στόν συνεχόμενο καταδιωγμό τους ἀπό ὅλα τά ἔθνη πού τοὺς καταμαστίζει καί τοὺς μειώνει, χωρίς ἐλπίδα καί ἀπαλλαγή.

++++

2) Ὁ Ἰουδαῖος ἱστορικός Ἰώσηπος καταγράφει τήν ἀνέγερση τοῦ Ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων ἀπό τόν Ἡρώδη στά ἔργα του :

Α΄. Ἰουδαϊκή Ἀρχαιολογία

«XI 1. Τότε, λοιπόν, κατά τόν δέκατον ὀγδοόν χρόνο τῆς βασιλείας του, μετά τά γεγονότα πού ἀναφέρθηκαν παραπάνω, ὁ Ἡρώδης ἀνέλαβε νά φέρει σέ πέρας ἕνα σημαντικό ἔργο, τήν ἀνακατασκευή τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ μέ δικά του ἔξοδα, μεγαλώνοντας τόν περίγυρό του καί ὑψώνοντας τόν σέ ἀκόμα πιό ἐπιβλητικό ὕψος καθώς πίστευε ὅτι ἡ ὀλοκλήρωση τούτου τοῦ ἔργου θά ἦταν τό πιό ἀξιοθαύμαστο ἀπ' ὅλα ὅσα εἶχε πετύχει, ὅπως καί πράγματι ἦταν, καί ὅτι θά ἦταν ἀρκετά μεγάλο γιά νά τοῦ ἐξασφαλίσῃ τήν αἰώνια μνήμη. Ἀλλά ἐπειδή ἤξερε ὅτι ὁ λαός δέν ἦταν ἕτοιμος εὐκόλος νά στρατολογηθεῖ σ' ἕνα τόσο μεγάλο ἔργο, θεώρησε καλύτερο

νά τούς προδιαθέσει γιά νά δούλέψουν, βγάζοντας πρῶτα λόγο πρός αὐτούς. Ἐτσι τούς κάλεσε νά συγκεντρωθοῦν καί μίλησε ὡς ἑξῆς: «Σχετικά με τά ὑπόλοιπα πράγματα πού ἔγιναν κατά τή διάρκεια τῆς βασιλείας μου, συμπολίτες μου, δέν θεωρῶ ἀναγκαῖο νά μιλήσω. Καίτοι ἔγιναν μέ τέτοιο τρόπο ὥστε τό κύρος πού πρόσθεσαν σ' ἐμένα νά εἶναι μικρότερο ἀπό τήν ἀσφάλεια πού ἔφεραν σ' ἐσᾶς. Διότι οὔτε στίς δύσκολες καταστάσεις παρέβλεψα ὅσα θά μποροῦσαν νά σᾶς ὠφελήσουν ὅταν εἶχατε ἀνάγκη, οὔτε ὅσο ἔχτιζα ἤμουν τόσο ἀπορροφημένος γιά τή δική μου ἀσφάλεια ὅσο ἤμουν γιά ὅλων σας, καί νομίζω ὅτι ἔχω, μέ τή θέληση τοῦ Θεοῦ, φέρει τό ἰουδαϊκό ἔθνος σέ τέτοιο βαθμό εὐημερίας ὅσης δέν γνώρισε ποτέ προηγουμένως. Τώρα ὅσον ἀφορᾷ τά διάφορα κτίρια πού κατασκεύασα στή χώρα μας καί στίς πόλεις τῆς γῆς μας καί σ' ἐκεῖνες ἀπό τίς κατακτημένες περιοχές, μέ τίς ὁποῖες, ὡς τά πιό ὁμορφα στολίδια, καλλωπίσαμε τό ἔθνος μας, δέν μοῦ φαίνεται ἀναγκαῖο νά μιλήσω γι' αὐτά σ' ἐσᾶς πού τά γνωρίζετε τόσο καλά. Ἀλλά σχετικά μέ τήν ἐπιχείρηση πού τώρα σκοπεύω νά ἀναλάβω καί ποῦ εἶναι ἡ πιό σοβαρή καί ὠραῖα τῆς ἐποχῆς μας, θά σᾶς μιλήσω καθαρά. Αὐτόν ἐδῶ τόν ναό τόν ἔχτισαν οἱ πατεράδες μας πρός τιμήν τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ μετά τήν ἐπάνοδό τους ἀπ' τή Βαβυλώνα, ἀλλά ὑπολείπεται κατά ἐξήντα πήχεις στό ὕψος, γιατί τόσο ὑπερεῖχε ὁ πρῶτος ναός πού χτίστηκε ἀπό τόν Σολομώντα. Ὡστόσο, κανείς δέν πρέπει νά καταδικάσει τούς πατέρες μας γιά ἀμέλεια στό εὐλαβικό τους καθῆκον, γιατί δέν ἦταν δικό τους λάθος πού αὐτός ὁ ναός εἶναι μικρότερος. Μᾶλλον ἦταν ὁ Κύριος καί ὁ Δαρεῖος, οἱ γιοί τοῦ Ὑστασπῆ, πού ἔδωσαν αὐτές τίς διαστάσεις γιά τό κτίριο, καί καθὼς οἱ πατεράδες μας ἦταν ὑποτελεῖς τόσο ἐκείνων ὅσο καί τῶν ἀπογόνων τους καί στή συνέχεια τῶν Μακεδόνων, δέν εἶχαν τήν εὐκαιρία νά ἀποκαταστήσουν τό πρῶτο ἀρχέτυπο εὐλάβειας στό προηγούμενο μέγεθός του. Ἐπειδὴ ὅμως τώρα, μέ τή θέληση τοῦ Θεοῦ, εἶμαι κυβερνήτης, ἐπειδὴ συνεχίζει νά ἐπικρατεῖ εἰρήνη καί ἀφθονία καί μεγάλων ἐσόδων καί, τό σπουδαιότερο, οἱ Ρωμαῖοι, πού εἶναι, γιά νά ποῦμε τήν ἀλήθεια, οἱ κυρίαρχοι τοῦ κόσμου, εἶναι πιστοί μας φίλοι, θά προσπαθήσω νά ἐπανορθώσω τήν παράβλεψη πού προκλήθηκε ἀπό τήν ἀναγκαιότητα αὐτή καί τήν ὑποταγή τῶν παλαιότερων χρόνων καί μέσα ἀπό τήν πράξη τούτη τῆς εὐσέβειας θά ἀνταποδώσω πλήρες στόν Θεό τό δῶρο τούτης τῆς βασιλείας».

Αὐτά εἶπε ὁ Ἡρώδης, καί οἱ περισσότεροι ἐξεπλάγησαν ἀπ' τά λόγια του πού ἔφτασαν στ' αὐτιά τους ἐντελῶς ἀναπάντεχα. Ἐνῶ ἀβεβαιότητά του νά πραγματοποιήσῃ τό ὄραμά του δέν τούς ἐνόχλησε, τούς ἀνησυχοῦσε ἡ σκέψη ὅτι μπορεῖ νά γκρεμίσει τό οἰκοδόμημα καί μετά νά μήν ἔχει τούς ἀπαραίτητους πόρους γιά νά φέρει τό ἔργο σέ πέρας. Αὐτός ὁ κίνδυνος τούς φαινόταν πολύ μεγάλος, γιατί ὁ τεράστιος ὄγκος τοῦ ἔργου ἔμοιαζε νά εἶναι δύσκολος γιά νά ἐκτελεστεῖ. Ἀφοῦ ἐνιωθάν ἔτσι, ὁ βασιλιάς τους μίλησε ἐνθαρρυντικά, λέγοντας ὅτι δέν θά γκρέμιζε τόν ναό προτοῦ ἐτοιμαστοῦν ὅλα τά ὑλικά τ' ἀπαραίτητα γιά

τήν ολοκλήρωσή του. Οί εξαγγελίες του δέν ἦταν ψεύτικες, καθώς ἐτοίμασε χίλια ἁμάξια γιά νά μεταφέρουν τίς πέτρες, διάλεξε δέχα χιλιάδες ἀπό τούς πιό ἱκανούς ἐργάτες, ἀγόρασε ἱερατικές στολές γιά χιλιάδες ἱερεῖς καί ἐκπαίδευσε μερικούς ὡς οἰκοδόμους κι ἄλλους ὡς ξυλουργούς. Ἔτσι, τό ἔργο ἄρχισε μόνο ἐφόσον ολοκλήρωσε μέ ἐπιμέλεια αὐτές τίς προετοιμασίες.

Ἀφοῦ ἀπομάκρυναν τά παλιά θεμέλια καί μπῆκαν ἀλλά, πάνω τους ἔχτισε τόν ναό πού ἦταν μήκους ἑκατό καί εἴκοσι ἀκόμη πηχῶν ὕψους, ἀλλά μέ τόν χρόνο χαμήλωσε καθώς τά θεμέλια ἔπαθαν καθίζηση. Ἐτοῦτο τό τμήμα ἀποφασίσαμε νά χτίσουμε ξανά στήν ἐποχή τοῦ Νέρωνα. Ὁ ναός χτίστηκε ἀπό σκληρές, λευκές πέτρες, μήκους ἡ καθεμιᾶ περί τούς εἴκοσι πέντε πήχεις, ὕψους ὀχτώ καί πλάτους δώδεκα. Στό σύνολό του, ὅπως καί στή βασιλική στοά, ἡ κάθε πλευρά ἦταν χαμηλότερη, ἐνῶ τό μέσον ἦταν ψηλότερο, ὥστε νά εἶναι ὁρατός σέ ἀπόσταση πολλῶν σταδίων ἀπό τούς κατοίκους τῆς χώρας, κυρίως ἀπό αὐτούς πού ζοῦσαν ἀπέναντι ἢ τύχαινε νά τόν πλησιάζουν. Οἱ θύρες τῆς εἰσόδου, οἱ ὁποῖες μαζί μέ τά ὑπέρθυρά τους ἦταν ἴσες μέ τόν ναό, στολίστηκαν μέ πολύχρωμα πετάσματα μέ πορφυρά χρώματα καί μέ κολόνες στήν ὕφανση. Ἀπό πάνω τους, κάτω ἀπό τόν θριγκό, ἀπλωνόταν χρυσή κληματαριά μέ τσαμπιά νά κρέμονται ἀπ' αὐτή, ἕνα θαῦμα μεγέθους καί τέχνης γιά ὅσους εἶδαν μέ τί ἀκριβᾶ ὑλικά εἶχε κατασκευαστεῖ. Περιέβαλε, ἐπίσης, τόν ναό μέ πολύ μεγάλες στοές, πού ὅλες ἦταν κατασκευασμένες (ἀνάλογα μέ τόν ναό, καί ξεπέρασε τούς προγόνους του στό ξόδεμα χρημάτων, ὥστε νά πιστεύεται ὅτι κανεῖς ἄλλος δέν εἶχε διακοσμήσει τόν ναό τόσο ἐξαιρετικά. Οἱ στοές ὑποστηρίζονταν ἀπό μεγάλο τεῖχος, καί τό ἴδιο τό τεῖχος ἦταν τό μεγαλύτερο ἔργο πού ἀκούστηκε ποτέ στήν ἀνθρωπότητα. Ὁ λόφος ἦταν πετρώδης καί ἀνηφόριζε ἀπαλά πρός τό ἀνατολικό σημεῖο τῆς πόλης καί πρός τήν ψηλότερη κορυφή. Αὐτό τόν λόφο ὁ πρῶτος μας βασιλιάς, ὁ Σολομών, μέ σοφία πού ἔδωσε ὁ Θεός, περιέβαλε μέ μεγάλα ἔργα ὡς τήν κορυφή. Ἀπό κάτω, ἀρχίζοντας ἀπ' τούς πρόποδες, ὅπου ὑπῆρχε βαθιά χαράδρα, τόν περιέβαλε μέ τεράστιες πέτρες δεμένες μεταξύ τούς μέ μόλυβδο, ἀποκλείοντας ὅλο καί περισσότερο τόν μέσα χῶρο καθώς κατέβαινε σέ ὅλο καί μεγαλύτερο βάθος, ὥστε τό μέγεθος καί τό ὕψος τῆς κατασκευῆς, πού ἦταν τετράγωνη, νά εἶναι τεράστια, καί τό μεγάλο μέγεθος τῶν πετρῶν νά εἶναι ὁρατό ἀπό τήν μπροστινή πλευρά, ἐνῶ σιδερένιοι σφιγκτήρες στό ἐσωτερικό ἐξασφάλιζαν ὅτι οἱ ἄρμοί θά παρέμειναν μόνιμα ἐνωμένοι. Ὄταν τό ἔργο τοῦτο ἔφτασε στήν κορυφή τοῦ λόφου, τήν ἰσοπέδωσε, γέμισε τίς κοιλότητες κοντά στά τείχη κι ἔκανε τήν πάνω ἐπιφάνεια ἰσόπεδη καί λεία. Τέτοιος ἦταν ὁ ὅλος περίβολος πού εἶχε περιφέρεια τεσσάρων σταδίων, καθώς κάθε πλευρά ἦταν μήκους ἑνός. Μέσα στό τεῖχος καί μέχρι τήν κορυφή, ὑπῆρχε ἄλλο τεῖχος ἀπό πέτρα, πού εἶχε στήν ἀνατολική στέγη διπλή στοά τοῦ ἰδίου μήκους μέ τό τεῖχος, καί πού ἔβλεπε στίς πόρτες τοῦ ναοῦ, καθώς βρισκόνταν μέσα σ' αὐτήν. Πολλοί ἀπό τούς παλαιότερους βασιλιάδες εἶχαν

στολίσει τούτη τή στοά. Τριγύρω, σέ όλόκληρο τόν ναό είχαν τοποθετηθεῖ τά λάφυρα πού είχαν πάρει ἀπό τούς βαρβάρους, κι' ὅλα αὐτά ὁ Βασιλιάς Ἡρώδης τά τίμησε προσθέτοντας κι' ὅσα πῆρε ἀπό τούς Ἄραβες.

Στή βόρεια πλευρά, χτίστηκε γωνιακή ἀκρόπολη μέ πολύ γερά τεῖχη καί μέ ξεχωριστή ὀχυρότητα. Ἦταν οἱ βασιλεῖς καί οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ γένους τῶν Ἀσμωναίων πρὶν ἀπ' τόν Ἡρώδη πού τήν είχαν χτίσει καί τήν ὀνόμαζαν «βάρι». Ἐδῶ φύλαγαν τήν ἱερατική στολή πού ὁ ἀρχιερέας φοροῦσε μόνο ὅταν ἔπρεπε νά προσφέρει θυσία. Τούτη τή στολή, κρατοῦσε ὁ Ἡρώδης ἀσφαλῆ σ' αὐτό τό μέρος, ἀλλά μετὰ τόν θάνατό του ἦταν κάτω ἀπό τήν ἐπίβλεψη τῶν Ρωμαίων μέχρι τήν ἐποχή τοῦ Καίσαρα Τιβέριου. Κατά τή διάρκεια τῆς βασιλείας του, ὁ Οὐιτέλλιος, ἡγεμόνας τῆς Συρίας, ἐπισκέφτηκε τά Ἱεροσόλυμα, καί καθὼς τά πλήθη τοῦ ἐπιφύλαξαν λαμπρή ὑποδοχή, ἐπιθυμοῦσε νά ἀνταποδώσει κατὰ κάποιον τρόπο τήν εὐγένειά τους, ἐπειδή, λοιπόν, τοῦ ζήτησαν νά ἔχουν τήν ἱερή στολή στή δική τους δικαιοδοσία, ἔγραψε στόν Τιβέριο σχετικά μέ τό θέμα. Ὁ Τιβέριος ἐκπλήρωσε τήν ἐπιθυμία τους καί ἡ δικαιοδοσία πάνω στή στολή παρέμεινε στούς Ἰουδαίους μέχρι τόν θάνατο τοῦ βασιλιά Ἀγρίππα. Μετὰ ἀπό τό γεγονός αὐτό, ὁ Κάσσιος Λογγῖνος, πού διοικοῦσε τότε τή Συρία, καί ὁ Κούσπιος Φάδος, ὁ ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας, διέταξε τούς Ἰουδαίους νά καταθέσουν τή στολή στήν Ἀντωνία, καθὼς, εἶπαν, οἱ Ρωμαῖοι ἔπρεπε νά εἶναι κύριοι αὐτῆς, ὅπως ἦταν καί παλιότερα. Οἱ Ἰουδαῖοι ἔστειλαν ἀπεσταλμένους στόν Καίσαρα Κλαύδιο γιά νά παρακαλέσουν σχετικά μέ τό ζήτημα, καί ὅταν ἔφτασαν, ὁ νεότερος Ἀγρίππας, πού ἔτυχε νά βρίσκεται στή Ρώμη, ζήτησε κι ἔλαβε τούτη τήν ἐξουσία ἀπό τόν αὐτοκράτορα, πού ἔδωσε τίς σχετικές ὁδηγίες στόν Οὐιτέλλιο, τόν ἀντιστράτηγο τῆς Συρίας. Μέχρι τότε βρισχόταν ὑπό τή σφραγίδα τοῦ ἀρχιερέα καί τῶν φυλάκων καί μία μέρα πρὶν τή γιορτή οἱ φύλακες πῆγαιναν στόν διοικητή τῆς Ρωμαϊκῆς φρουρᾶς καί, ἀφοῦ ἐπιθεωροῦσαν τή σφραγίδα τους, ἔπαιρναν τή στολή. Κατόπιν, ὅταν ἡ γιορτή τελείωνε, τήν πῆγαιναν πίσω στό ἴδιο μέρος καί, ἀφοῦ ἔδειχναν στόν διοικητή τῆς φρουρᾶς τή σφραγίδα πού ἦταν ὅμοια (μέ τήν πρώτη), κατέθεταν πάλι τή στολή. Τώρα τούτη ἡ ἐκτροπή προέκυψε ἀπό τά θλιβερά περιστατικά πού συνέβησαν ἀργότερα. Τήν ἐν λόγω περίοδο πάντως, ὁ Ἡρώδης, ὁ βασιλιάς τῶν Ἰουδαίων, κατέστησε τό φρούριο δυνατότερο γιά τήν ἀσφάλεια καί τήν προστασία τοῦ ναοῦ, καί γιά νά εὐχαριστήσῃ τόν Ἀντώνιο, πού ἦταν φίλος του καί συγχρόνως ἡγεμόνας τῶν Ρωμαίων, τό ὀνόμασε Ἀντωνία.

Στή δυτική πλευρά τοῦ περιβόλου (τοῦ ναοῦ), ὑπῆρχαν τέσσερις πύλες. Ἡ πρώτη ὀδηγοῦσε στό παλάτι, ἀπό πέρασμα πάνω ἀπό τό φαράγγι πού μεσολαβοῦσε, οἱ δύο ἄλλες ὀδηγοῦσαν στό προάστιο, καί ἡ τελευταία ὀδηγοῦσε στό ἄλλο κομμάτι τῆς πόλης, ἀπό τό ὁποῖο ἦταν χωρισμένη μέ πολλά σκαλοπάτια πού κατηφόριζαν πρὸς τή χαράδρα καί ἀπ' ἐκεῖ πάνω πρὸς τόν λόφο, μιᾶς καί ἡ πόλη βρισκόνταν ἀπέναντι ἀπ' τόν ναό, ἔχοντας σχῆμα θεάτρου καί ἔχοντας ὡς σύνορο βαθιά χαράδρα κατὰ

μήκος όλόκληρης τῆς νότιας πλευρᾶς. Τό τέταρτο μέτωπο τούτου (τοῦ περιβόλου), πού ἔβλεπε νότια, εἶχε ἐπίσης πύλες στό μέσο, ὅπου βρισκόταν ἡ βασιλική στοά πού εἶχε τρεῖς πτέρυγες, ἐκτεινόμενες κατά μήκος, ἀπό τό ἀνατολικό στό δυτικό φαράγγι, διότι δέν ἦταν δυνατόν νά ἐπεκταθεῖ περισσότερο. Ἦταν τό πιό ἀξιομνημόνευτο ἔργο ἀπ' ὅσα ἔβλεπε ὁ ἥλιος, ἐπειδή τό βάθος τῆς χαράδρας ἦταν μεγάλο καί ὅποιος ἔσκυβε νά τό κοιτάξει ἀπό πάνω δέν μποροῦσε νά δεῖ τόν πυθμένα, τό ὕψος τῆς στοᾶς πού βρισκόταν ἀπό πάνω ἦταν τόσο μεγάλο ὥστε, ἂν κάποιος κοιτάζε ἀπό τή σκεπή της, συνδυάζοντας τά δύο ὕψη, ζαλιζόταν καί ἡ ὄρασή του δέν μποροῦσε νά διακρίνει τό τέλος τέτοιου ἀμέτρητου βάθους. Οἱ κολόνες ἦταν τοποθετημένες σέ τέσσερις σειρές, μία ἀπέναντι στήν ἄλλη σέ ὅλος τό μήκος- τέταρτη σειρά ἦταν ἐνωμένη σέ τοῖχο ἀπ' πέτρα- καί τό πάχος τῆς κάθε κολόνας ἦταν τέτοιο ὥστε νά χρειάζονται τρεῖς ἄνδρες μέ ἀπλωμένα χέρια καί ἐνωμένα μεταξύ τους γιά νά τό περιβάλλουν, τό ὕψος τῆς καθεμιᾶς ἦταν εἴκοσι ἐπτά πόδια, κι ὑπῆρχε διπλή σπεῖρα γύρω ἀπό τή βάση τους. Ὁ ἀριθμός ὅλων τῶν κιόνων ἦταν ἑκατόν ἐξήντα δύο, ἐνῶ τά κιονόκρανά τους ἦταν κατάσκευασμένα κατά τόν Κορινθιακό ρυθμό, προκαλώντας τόν θαυμασμό μέ τή μεγαλοπρέπεια τῆς ὅλης κατασκευῆς. Καθώς ὑπῆρχαν τέσσερις σειρές, δημιουργήθηκαν τρεῖς στοές ἀνάμεσά τους. Ἀπ' αὐτές, ἐκεῖνες μέ τίς δύο ὅψεις ἦταν ὅμοιες καί φτιαγμένες μέ τόν ἴδιο τρόπο, ἡ κάθε μία ἦταν πλάτους τριάντα ποδιῶν, μήκους ἐνός σταδίου καί ὕψους περισσότερο ἀπό πενήντα πόδια. Ἀλλά ἡ μεσαία ἦταν μιάμισι φορά πλατύτερη καί διπλή στό ὕψος, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐξέχει ἐκείνων πού ἦταν στό πλάι. Οἱ ὀροφές ἦταν στολισμένες μέ ξύλινα γλυπτά σέ κάθε εἶδους σχέδιο. Ἡ ὀροφή τῆς μεσαίας στοᾶς ἦταν ψηλότερη, καί ὁ μπροστινός τοῖχος ἦταν κομμένος καί στίς δύο πλευρές σέ ἐπιστύλια, μέ κολόνες κτισμένες μέσα ἐκεῖ: τό ὅλον ἦταν γυαλισμένο, ὥστε τοῦτες οἱ κατασκευές ἔμοιαζαν ἀπίστευτες σέ ὅσους δέν τίς εἶχαν δεῖ, ἐνῶ ὅσοι ἔριχναν τή ματιά τους ἐπάνω τους ἔμεναν κατάπληκτοι. Ἔτσι λοιπόν ἦταν ὁ πρῶτος περίβολος. Μέσα ἀπ' αὐτόν καί σέ ὄχι μεγάλη ἀπόσταση, ὑπῆρχε δεύτερος, προσιτός ἀπό μερικά σκαλοπάτια καί περικυκλωμένος ἀπ' πέτρινο κιγκλίδωμα, μέ ἐπιγραφή πού ἀπαγόρευε τήν εἴσοδο σέ ξένους ὑπό τήν ἀπειλή θανατικῆς ποινῆς. Στίς νότιες καί βόρειες πλευρές του, ὁ ἐσωτερικός περίβολος εἶχε τρεῖς θολωτές εἰσόδους, σέ ἴση ἀπόσταση ἡ μία ἀπό τήν ἄλλη, καί στήν πλευρά ἀπ' ὅπου ἀνατέλλει ὁ ἥλιος εἶχε μία μεγάλη εἴσοδο, μέσα ἀπό τήν ὁποία ὅσοι ἀπό ἐμᾶς εἶχαμε ἐξαγνιστεῖ τελετουργικά περνούσαμε μαζί μέ τίς γυναῖκες μας. Μέσα στόν περίβολο αὐτό, ὑπῆρχε τό ἱερό στό ὁποῖο οἱ γυναῖκες δέν ἐπιτρεπόταν νά μποῦν καί ἀκόμα πιό μέσα ὑπῆρχε τρίτος περίβολος μέσα στόν ὁποῖο μόνο ἱερεῖς ἐπιτρεπόταν νά μπαίνουν. Ἐκεῖ βρισκόταν ὁ ναός καί μπροστά τοῦ ἦταν ὁ βωμός πάνω στόν ὁποῖο προσφέραμε θυσίες ὀλοκαύτωμα στόν Θεό. Ὁ βασιλιάς Ἡρώδης δέν μπῆκε σέ κανένα ἀπ' αὐτούς τούς περιβόλους, καθώς δέν ἦταν ἱερέας καί τοῦ ἦταν ἐπομένως ἀπαγορευμένο νά πράξει ἔτσι. Ἀλλά μέ τήν

κατασκευή τῶν στοῶν καί τῶν ἐξωτερικῶν περιβόλων ἀσχολήθηκε ὁ ἴδιος, καί τελείωσε τήν κατασκευή τους σέ ὀχτώ χρόνια.

Ὁ ἴδιος ὁ ναός χτίστηκε ἀπ' τοὺς ἱερεῖς μέσα σέ ἐνάμισι χρόνο, καί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γέμισαν χαρά καί προσέφεραν εὐχαριστίες στόν Θεό, πρῶτα ἀπ' ὅλα γιά τήν ταχύτητα (τῆς δουλειᾶς) καί μετά γιά τόν ζῆλο τοῦ βασιλιά, καί ὅπως γιόρταζαν, ζητωκραύγαζαν γιά τήν ἀνακατασκευή. Τότε ὁ βασιλιάς θυσίασε τριακόσια βόδια στόν Θεό, καί ὅλοι ἔπραξαν παρομοίως, ὁ καθένας ἀνάλογα μέ τοὺς πόρους του. Ὁ ἀριθμός τούτων (τῶν θυσιῶν) εἶναι ἀδύνατον νά δοθεῖ, καθώς τό νά κάνουμε ἀκριβή ἐκτίμηση εἶναι κάτι πού ξεπερνᾷ τῆς δυνάμεις μας. Συνέβη μάλιστα, ἡ ἡμέρα πού τελείωσε ὁ ναός νά συμπέσει μ' ἐκείνη πού ὁ βασιλιάς ἀνέβηκε στόν θρόνο καί πού συνήθιζαν νά γιορτάζουν· ἐξαιτίας λοιπόν τῆς σύμπτωσης αὐτῆς, ἡ γιορτή ἦταν πράγματι πολύ λαμπρή.

Κατασκευάστηκε ἐπίσης γιά τόν βασιλιά ἕνα ὑπόγειο πέρασμα πού ὀδηγοῦσε ἀπό τήν Ἀντωνία στήν ἀνατολική πύλη τοῦ ἐσωτερικοῦ ἱεροῦ περιβόλου, καί πάνω τοῦ ὑπῆρχε πύργος χτισμένος γι' αὐτόν, ὥστε νά μπορεῖ νά πηγαίνει ἐκεῖ ἀπό τό ὑπόγειο πέρασμα καί νά προστατεύει τόν ἑαυτό του, ἂν ξέσπαγε ἐπανάσταση ἀπ' τόν λαό ἐναντίων τῶν βασιλιάδων του. Λεγόταν ὅτι κατὰ τήν περίοδο πού χτιζόταν ὁ ναός, δέν ἔβρεχε καθόλου τήν μέρα, ἀλλά μόνο τή νύχτα, ὥστε νά μήν ὑπάρχει διακοπή στό ἔργο. Τούτη ἡ ἱστορία, πού οἱ πατεράδες μας μετέδωσαν σ' ἐμᾶς, δέν εἶναι καθόλου ἀπίστευτη, ἂν σκεφτεῖ κανεῖς καί τίς ἄλλες ἀποδείξεις τῆς δύναμης τοῦ Θεοῦ, Τέτοιος ἦταν λοιπόν ὁ τρόπος πού ὁ ναός ξαναχτίστηκε»

Κείμενο

«Τότε δ' οὖν ὀκτωκαιδεκάτου τῆς Ἡρώδου βασιλείας γεγονότος ἐνιαυτοῦ μετὰ τὰς προειρημένας πράξεις ἔργον οὐ τὸ τυχὸν ἐπεβάλετο, τὸν νεῶν τοῦ θεοῦ δι' αὐτοῦ κατασκευάσασθαι μείζω τε τὸν περίβολον καὶ πρὸς ὕψος ἀξιοπρεπέστερον ἐγείρειν, ἡγούμενος ἀπάντων αὐτῶ τῶν πεπραγμένων περισημότερον, ὥσπερ ἦν, ἐκτελεσθήσεσθαι τοῦτο καὶ πρὸς αἰώνιον μνήμην ἀρκέσειν. Οὐχ ἔτοιμον δὲ τὸ πλῆθος ἐπιστάμενος οὐδὲ ῥάδιον ἔσεσθαι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἐπιχειρήσεως ἡξίου λόγῳ προκαταστησάμενος ἐγχειρῆσαι τῷ παντί, καὶ συγκαλέσας αὐτοὺς ἔλεγε τοιάδε· Τὰ μὲν ἄλλα μοι τῶν κατὰ τὴν βασιλείαν πεπραγμένων, ἄνδρες ὁμόφυλοι, περισσὸν ὑπολαμβάνω λέγειν. καίτοι τοῦτον ἐγένετο τὸν τρόπον, ὡς ἐλάττω μὲν ἐμοὶ τὸν ἀπ' αὐτῶν κόσμον, πλείω δὲ ὑμῖν τὴν ἀσφάλειαν φέρειν. Οὔτε γὰρ ἐν τοῖς δυσχερεστάτοις ἀμελήσας τῶν εἰς τὰς ὑμετέρας χρείας διαφερόντων οὔτε ἐν τοῖς κατασκευάσμασιν ἐπιτηδεύσας ἑμαυτῷ μᾶλλον ἢ καὶ πᾶσιν ὑμῖν τὸ ἀνεπηρέαστον, οἶμαι σὺν τῇ τοῦ θεοῦ βουλήσει πρὸς εὐδαιμονίαν ὅσον οὐ πρότερον ἀγνοχέναι τὸ Ἰουδαίων ἔθνος. Τὰ μὲν οὖν κατὰ μέρος ἐξεργασθέντα περὶ τὴν χώραν καὶ πόλεις ὅσας ἐν αὐτῇ καὶ τοῖς ἐπικτήτοις ἐγείραντες κόσμῳ τῷ καλλίστῳ τὸ γένος ἡμῶν ἠϋξήσαμεν, περίεργά μοι δοκεῖ λέγειν εἰδόσιν. τὸ δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἥ νῦν ἐπιχειρεῖν ἐπιβάλλομαι, παντὸς εὐσεβέστατον καὶ κάλλιστον ἐφ' ἡμῶν γενέσθαι

νῦν ἐκφανῶ· Τὸν γὰρ ναὸν τοῦτον ὠκοδόμησαν μὲν τῷ μεγίστῳ θεῷ πατέρες ἡμέτεροι μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, ἐνδεῖ δ' αὐτῷ πρὸς τὸ μέγεθος εἰς ὕψος ἐξήκοντα πήχεις· τοσοῦτον γὰρ ὑπερεῖχεν ὁ πρῶτος ἐκεῖνος, ὃν Σολομὼν ἀνωκοδόμησεν. Καὶ μηδεὶς ἀμέλειαν εὐσεβείας τῶν πατέρων καταγνώτω· γέγονεν γὰρ οὐ παρ' ἐκείνους ἐλάττων ὁ ναός, ἀλλὰ ταῦτα καὶ Κῦρος καὶ Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπου τὰ μέτρα τῆς δομήσεως ἔδοσαν, οἷς ἐκεῖνοι καὶ τοῖς ἀπογόνους δουλεύσαντες καὶ μετ' ἐκείνους Μακεδόσιν οὐκ ἔσχον εὐκαιρίαν τὸ πρῶτον τῆς εὐσεβείας ἀρχέτυπον εἰς ταῦτόν ἀναγαγεῖν μέγεθος. Ἐπειδὴ δὲ νῦν ἐγὼ μὲν ἄρχω θεοῦ βουλήσει, περίεστιν δὲ καὶ μῆκος εἰρήνης καὶ κτῆσις χρημάτων καὶ μέγεθος προσόδων, τὸ δὲ μέγιστον φίλοι καὶ δι' εὐνοίας οἱ πάντων ὡς ἔπος εἰπεῖν κρατοῦντες Ῥωμαῖοι, πειράσομαι τὸ παρημελημένον ἀνάγκῃ καὶ δουλείᾳ τοῦ πρότερον χρόνου διορθούμενος τελείαν ἀποδοῦναι τῷ θεῷ τὴν ἀνθ' ὧν ἔτυχον τῆσδε τῆς βασιλείας εὐσέβειαν.

Ὁ μὲν Ἡρώδης ταῦτ' εἶπεν, ἐξέπληξε δὲ τοὺς πολλοὺς ὁ λόγος παρὰ δόξαν ἐμπεσών. καὶ τὸ μὲν τῆς ἐλπίδος ἄπιστον οὐκ ἐπήγειρεν αὐτούς, ἡδημόνουν δέ, μὴ φθάσας καταλῦσαι τὸ πᾶν ἔργον οὐκ ἔξαρκέσει πρὸς τέλος ἀγαγεῖν τὴν προαίρεσιν· ὃ τε κίνδυνος αὐτοῖς μείζων ἐφαίνετο καὶ δυσεγχείρητον ἐδόκει τὸ μέγεθος τῆς ἐπιβολῆς. Οὕτως δ' αὐτῶν διακειμένων παρεθάρρυνεν ὁ βασιλεύς, οὐ πρότερον καθαιρήσειν φάμενος τὸν ναὸν μὴ πάντων αὐτῷ τῶν εἰς συντέλειαν παρεσκευασμένων. καὶ ταῦτα προειπὼν οὐκ ἐψεύσατο· χιλίας γὰρ εὐτρεπίσας ἀμάξας, αἷ βαστάσουσι τοὺς λίθους, ἐργάτας δὲ μυρίους τοὺς ἐμπειροτάτους ἐπιλεξάμενος καὶ ἱερεῦσιν τὸν ἀριθμὸν χιλίοις ἱερατικὰς ὠνησάμενος στολὰς, καὶ τοὺς μὲν διδάξας οἰκοδόμους, ἐτέρους δὲ τέκτονας, ἤπτετο τῆς κατασκευῆς ἀπάντων αὐτῷ προθύμως προευτρεπισμένων.

Ἀνελὼν δὲ τοὺς ἀρχαίους θεμελίους καὶ καταβαλόμενος ἐτέρους ἐπ' αὐτῶν ναὸν ἤγειρεν μήκει μὲν ἑκατὸν ὄντα πηχῶν, τὸ δ' ὕψος εἴκοσι περιττοῖς, οὓς τῷ χρόνῳ συνιζησάντων τῶν θεμελίων ὑπέβη. καὶ τοῦτο μὲν κατὰ τοὺς Νέρωνος καιροὺς ἐπεγείρειν ἐγνώκειμεν. Ὦκοδομήθη δὲ ὁ ναὸς ἐκ λίθων λευκῶν τε καὶ κραταιῶν τὸ μέγεθος ἐκάστων περὶ πέντε καὶ εἴκοσι πήχεις ἐπὶ μῆκος, ὅκτῳ δὲ ὕψος, εὗρος δὲ περὶ δώδεκα. Καὶ παντὸς αὐτοῦ καθότι καὶ τῆς βασιλείου στοᾶς τὸ μὲν ἔνθεν καὶ ἔνθεν ταπεινότατον, ὑψηλότατον δὲ τὸ μεσαίτατον, ὡς περίοπτον ἐκ πολλῶν σταδίων εἶναι τοῖς τὴν χώραν νεμομένοις, μᾶλλον δ' εἴ τινες κατ' ἐναντίον οἰκοῦντες ἢ προσιόντες τύχοιεν. Θύρας δὲ ἐπὶ τῆς εἰσόδου σὺν τοῖς ὑπερθυρίοις ἴσον ἐχούσας τῷ ναῷ ποικίλοις ἐμπετάσμασιν κεκόσμητο, τὰ μὲν ἄνθη ἀλουργέσιν, κίονας δὲ ἐνυφασμένους. Καθύπερθε δ' αὐτῶν ὑπὸ τοῖς τριχώμασιν ἄμπελος διετέτατο χρυσῇ τοὺς βότρυας ἀπαιωρουμένους ἔχουσα, θαῦμα καὶ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς τέχνης τοῖς ἰδοῦσιν, οἷον ἐν πολυτελείᾳ τῆς ὕλης τὸ κατασκευασθὲν ἦν. Περιελάμβανεν δὲ καὶ στοαῖς μεγίσταις τὸν ναὸν ἅπαντα πρὸς τὴν ἀναλογίαν

ἐπιτηδεύων καὶ τὰς δαπάνας τῶν πρὶν ὑπερβαλλόμενος, ὥς οὐκ ἄλλος τις δοκεῖ ἐπικεκοσμηκέναι τὸν ναόν. ἄμφω δ' ἦσαν μετὰ τοῦ τείχους, αὐτὸ δὲ τὸ τεῖχος ἔργον μέγιστον ἀνθρώποις ἀκουσθῆναι. λόφος ἦν πετρώδης ἀνάντης ἡρέμα πρὸς τοῖς ἐώοις μέρεσιν τῆς πόλεως ὑπτιούμενος ἐπὶ τὴν κορυφὴν ἄκραν. Τοῦτον ὁ πρῶτος ἡμῶν βασιλεὺς Σολομών κατ' ἐπιφροσύνην μεγάλαις ἐργασίαις ἀπετείχιζεν τὰ περὶ τὴν ἄκραν ἄνωθεν, ἀπετείχιζεν δὲ κάτωθεν ἀπὸ τῆς ρίζης ἀρχόμενος, ἦν βαθεῖα περιθεῖ φάραγξ ἡλιβάτοις πέτραις μολίβδω δεδεμέναις πρὸς ἀλλήλας, ἀπολαμβάνων αἰεὶ τι τῆς ἔσω χώρας καὶ προβαίνων εἰς βάθος, ὥστ' ἄπειρον εἶναι τό τε μέγεθος τῆς δομῆς καὶ τὸ ὕψος τετραγώνου γεγεννημένης, ὥς τὰ μὲν μεγέθη τῶν λίθων ἀπὸ μετώπου κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ὁρᾶσθαι, τὰ δ' ἐντὸς σιδηρῶ διησφαλισμένα συνέχειν τὰς ἀρμογὰς ἀκινήτους τῷ παντὶ χρόνῳ. Τῆς δ' ἐργασίας οὕτω συναπτούσης εἰς ἄκρον τὸν λόφον ἀπεργασάμενος αὐτοῦ τὴν κορυφὴν καὶ τὰ κοῖλα τῶν περὶ τὸ τεῖχος ἐμπλήσας ἰσόπεδον τοῖς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τὴν ἄνω καὶ λεῖον ἐποίησεν. τοῦτ' ἦν τὸ πᾶν περίβολος τεττάρων σταδίων τὸν κύκλον ἔχων, ἐκάστης γωνίας στάδιον μῆκος ἀπολαμβάνουσης. Ἐνδοτέρῳ δὲ τούτου καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἄκραν ἄλλο τεῖχος ἄνω λίθινον περιθεῖ, κατὰ μὲν ἑῶαν ῥάχιν ἰσομήκη τῷ τείχει στοὰν ἔχον διπλὴν, ἐν μέσῳ τοῦ νεῶ τετυχηκότος ἀφορῶσαν εἰς τὰς θύρας αὐτοῦ. Ταύτην πολλοὶ βασιλεῖς οἱ πρόσθεν κατεσκεύασαν. τοῦ δ' ἱεροῦ παντὸς ἦν ἐν κύκλῳ πεπηγμένα σκῦλα βαρβαρικά, καὶ ταῦτα πάντα βασιλεὺς Ἡρώδης ἀνέθηκεν προσθεὶς ὅσα καὶ τῶν Ἀράβων ἔλαβεν. Κατὰ δὲ τὴν βόρειον πλευρὰν ἀκρόπολις ἐγγώνιος εὐερκῆς ἐτετείχιστο διάφορος ἐχυρότητι. ταύτην οἱ πρὸ Ἡρώδου τοῦ Ἀσαμωναίων γένους βασιλεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ὠκοδόμησαν καὶ βᾶριν ἐκάλεσαν, ὥς ἐκεῖ τὴν ἱερατικὴν αὐτοῖς ἀποκεῖσθαι στολὴν, ἦν ὅταν δέη θύειν τότε μόνον ὁ ἀρχιερεὺς ἀμφιέννυται. Ταύτην Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς ἐφύλαξεν ἐν τῷ τόπῳ καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις ἦν μέχρι τῶν Τιβερίου Καίσαρος χρόνων. ἐπὶ τούτου δὲ Οὐιτέλλιος ὁ τῆς Συρίας ἡγεμὼν ἐπιδημήσας τοῖς Ἱεροσολύμοις, δεξαμένου τοῦ πλήθους αὐτὸν λαμπρότατα πάνυ θέλων αὐτοὺς τῆς εὐποιίας ἀμείψασθαι, ἐπεὶ παρεκάλεσαν τὴν ἱερὰν στολὴν ὑπὸ τὴν αὐτῶν ἐξουσίαν ἔχειν, ἔγραψεν περὶ τούτων Τιβερίῳ Καίσαρι κάκεῖνος ἐπέτρεψεν, καὶ παρέμεινεν ἡ ἐξουσία τῆς στολῆς τοῖς Ἰουδαίοις μέχρις ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς Ἀγρίππας. Μετὰ τοῦτον δὲ Κάσσιος Λογγῖνος ὁ τὴν Συρίαν τότε διοικῶν καὶ Κούσπιος Φᾶδος ὁ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπος κελεύουσιν τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν Ἀντωνίαν καταθέσθαι τὴν στολὴν· Ῥωμαίους γὰρ αὐτῆς εἶναι δεῖν κυρίους, καθὼς καὶ πρότερον ἦσαν. Πέμπουσιν οὖν Ἰουδαῖοι πρέσβεις πρὸς Κλαύδιον Καίσαρα περὶ τούτων παρακαλέσοντας. ὢν ἀναβάντων ὁ νεώτερος βασιλεὺς Ἀγρίππας ἐν Ῥώμῃ τυγχάνων αἰτησάμενος παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἐξουσίαν ἔλαβεν ἐντειλαμένου Οὐιτελλίῳ τῷ τῆς Συρίας ἀντιστρατήγῳ. Πρότερον δ' ἦν ὑπὸ σφραγίδα τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν γαζοφυλάκων, καὶ πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς ἐπὶ τὸν Ῥωμαίων φρούραρχον ἀναβαίνοντες οἱ γαζοφύλακες καὶ

καταμανθάνοντες τὴν ἑαυτῶν σφραγίδα τὴν στολὴν ἐλάμβανον. εἴτ' αὖθις τῆς ἑορτῆς παρελθούσης εἰς τὸν αὐτὸν κομίσαντες τόπον καὶ τῷ φρουράρχῳ δείξαντες σύμφωνον τὴν σφραγίδα κατετίθεντο. ταῦτα μὲν οὖν ὑπὸ τοῦ πάθους τῶν ἐπισυμβεβηκότων παρεδηλώθη. τότε δ' οὖν ὁ τῶν Ἰουδαίων βασιλεὺς Ἡρώδης καὶ ταύτην τὴν βᾶριν ὀχυρωτέραν κατασκευάσας ἐπ' ἀσφαλείᾳ καὶ φυλακῇ τοῦ ἱεροῦ, χαριζόμενος Ἀντωνίῳ φίλῳ μὲν αὐτοῦ Ῥωμαίων δὲ ἄρχοντι προσηγόρευσεν Ἀντωνίαν. Ἐν δὲ τοῖς ἐσπερίοις μέρεσιν τοῦ περιβόλου πύλαι τέτταρες ἐφέστασαν, ἡ μὲν εἰς τὰ βασίλεια τείνουσα τῆς ἐν μέσῳ φάραγγος εἰς δίοδον ἀπειλημένης, αἱ δύο δὲ εἰς τὸ προάστειον, ἡ λοιπὴ δ' εἰς τὴν ἄλλην πόλιν βαθμίσιν πολλαῖς κάτω τε εἰς τὴν φάραγγα διειλημμένη καὶ ἀπὸ ταύτης ἄνω πάλιν ἐπὶ τὴν πρόσβασιν· ἄντικρυς γὰρ ἡ πόλις ἔκειτο τοῦ ἱεροῦ θεατροειδῆς οὔσα περιεχομένη βαθείᾳ φάραγγι κατὰ πᾶν τὸ νότιον κλίμα. Τὸ δὲ τέταρτον αὐτοῦ μέτωπον τὸ πρὸς μεσημβρίαν εἶχε μὲν καὶ αὐτὸ πύλας κατὰ μέσον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ τὴν βασίλειον στοὰν τριπλὴν κατὰ μῆκος διουῖσαν ἀπὸ τῆς ἐώας φάραγγος ἐπὶ τὴν ἐσπέρion· οὐ γὰρ ἦν ἐκτεῖναι προσωτέρῳ δυνατόν. Ἔργον δ' ἦν ἀξιαφηγητότατον τῶν ὑφ' ἡλίῳ· μεγάλου γὰρ ὄντος τοῦ τῆς φάραγγος ἀναλήμματος καὶ οὐδ' ἀνεκτοῦ κατιδεῖν, εἴ τις ἄνωθεν εἰς τὸν βυθὸν εἰσκύπτει, παμμέγεθες ὕψος ἐν αὐτῷ τὸ τῆς στοᾶς ἀνέστηκεν, ὥς εἴ τις ἀπ' ἄκρου τοῦ ταύτης τέγους ἄμφω συντιθεὶς τὰ βάθη διοπτέοι, σκοτοδινίᾳ οὐκ ἐξικνουμένης τῆς ὄψεως εἰς ἀμέτρητον τὸν βυθόν. Κίονες δ' ἐφέστασαν κατ' ἀντίστοιχον ἀλλήλοις ἐπὶ μῆκος τέτραχα, συνεδέδετο γὰρ ὁ τέταρτος στοῖχος λιθοδομήτῳ τείχει, καὶ πάχος ἦν ἐκάστου κίονος εἰς τρεῖς ἐπισυναπτόντων ἀλλήλοις τὰς ὀργυῖας περιλαβεῖν, μῆκος δὲ ποδῶν ἑπτὰ καὶ εἴκοσι διπλῆς σπείρας ὑπειλημένης. Πλήθος δὲ συμπάντων δύο καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν κιονοκράνων αὐτοῖς κατὰ τὸν Κορίνθιον τρόπον ἐπεξεργασμένων γλυφαῖς ἑκπληξιν ἐμποιοῦσαις διὰ τὴν τοῦ παντὸς μεγαλουργίαν. Τεττάρων δὲ στίχων ὄντων τρεῖς ἀπολαμβάνουσι τὰς διὰ μέσου χώρας ταῖς στοαῖς. τῶν δὲ αἱ μὲν δύο παράλληλοι τὸν αὐτὸν γεγόνاسι τρόπον, εὖρος ἑκατέρας πόδες τριάκοντα, μῆκος δὲ στάδιον, ὕψος δὲ πόδες ὑπὲρ πεντήκοντα· τῆς δὲ μέσης εὖρος μὲν ἡμιόλιον, ὕψος δὲ διπλάσιον· ἀνεῖχεν γὰρ πλεῖστον παρὰ τὰς ἑκατέρωθεν. Αἱ δ' ὀροφαὶ ξύλοις ἐξήσκητο γλυφαῖς πολυτρόποις σχημάτων ιδέαις, καὶ τὸ τῆς μέσης βάθος ἐπὶ μεῖζον ἡγείρετο περιδεδομημένου τοῖς ἐπιστυλίοις προμετωπιδίου τοίχου κίονας ἔχοντος ἐνδεδομημένους καὶ ξεστοῦ παντὸς ὄντος, ὥς ἄπιστα τοῖς οὐκ εἰδόσιν καὶ σὺν ἐκπλήξει θεατὰ τοῖς ἐντυγχάνουσιν εἶναι. Τοιοῦτος μὲν ὁ πρῶτος περίβολος ἦν. ἐν μέσῳ δὲ ἀπέχων οὐ πολὺ δεύτερος, προσβατὸς βαθμίσιν ὀλίγαις, ὃν περιεῖχεν ἐρκίον λιθίνου δρυφάκτου γραφῇ κωλῦον εἰσιέναι τὸν ἄλλοεθνή θανατικῆς ἀπειλουμένης τῆς ζημίας. Εἶχεν δ' ὁ μὲν ἐντὸς περίβολος κατὰ μὲν τὸ νότιον καὶ βόρειον κλίμα τριστοίχους πυλῶνας ἀλλήλων διεστώτας, κατὰ δὲ ἡλίου βολὰς ἓνα τὸν μέγαν, δι' οὗ παρήειμεν ἄγνοι μετὰ γυναικῶν. Ἐσωτέρῳ δὲ κάκεινου γυναιξὶν ἄβατον ἦν τὸ ἱερόν. ἐκείνου δ' ἐνδοτέρῳ τρίτον, ὅπου τοῖς ἱερεῦσιν

εἰσελθεῖν ἐξὸν ἦν μόνοις. ὁ ναὸς ἐν τούτῳ καὶ πρὸ αὐτοῦ βωμὸς ἦν, ἐφ’ οὗ τὰς θυσίας ὠλοκαυτοῦμεν τῷ θεῷ. Τούτων εἰς οὐδένα τῶν τριῶν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης παρῆλθεν· ἐκεκώλυτο γὰρ οὐκ ὦν ἱερεὺς. ἀλλὰ κὰν τοῖς ἔργοις τὰ περὶ τὰς στοὰς καὶ τοὺς ἔξω περιβόλους ἐπραγματεύετο καὶ ταῦτ’ ὠκοδόμησεν ἔτεσιν ὀκτώ. Τοῦ δὲ ναοῦ διὰ τῶν ἱερέων οἰκοδομηθέντος ἐνιαυτῷ καὶ μηνὶ πέντε ἅπας ὁ λαὸς ἐπληρώθη χαρᾶς καὶ τοῦ τάχους πρῶτον μὲν τῷ θεῷ τὰς εὐχαριστηρίους ἐποιοῦντο, μετὰ δὲ καὶ τῆς προθυμίας τοῦ βασιλέως ἐορτάζοντες καὶ κατευφημοῦντες τὴν ἀνάκτισιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τριακοσίους ἔθυσεν τῷ θεῷ βοῦς καὶ τῶν ἄλλων οἱ κατὰ δύναμιν, ὧν οὐχ οἶόν τε τὸν ἀριθμὸν εἰπεῖν· ἐκφεύγει γὰρ τὸ δύνασθαι πρὸς ἀλήθειαν εἰπεῖν· Συνεπεπτώκει γὰρ τῇ προθεσμίᾳ τοῦ περὶ τὸν ναὸν ἔργου καὶ τὴν ἡμέραν τῷ βασιλεῖ τῆς ἀρχῆς, ἣν ἐξ ἔθους ἐώρταζον, ἐς ταῦτόν ἐλθεῖν, καὶ περισημοτάτην ἐξ ἀμφοῖν τὴν ἐορτὴν γενέσθαι. Κατεσκευάσθη δὲ καὶ κρυπτὴ διώρυξ τῷ βασιλεῖ, φέρουσα μὲν ἀπὸ τῆς Ἀντωνίας μέχρι τοῦ ἔσωθεν ἱεροῦ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν θύραν, ἐφ’ ἧς αὐτῷ καὶ πύργον κατεσκεύασεν, ἵν’ ἔχῃ διὰ τῶν ὑπογέων εἰς αὐτὸν ἀνιέναι, τὸν ἐκ τοῦ δήμου νεωτερισμὸν ἐπὶ τοῖς βασιλεῦσι φυλαττόμενος. Λέγεται δὲ κατ’ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οἰκοδομουμένου τοῦ ναοῦ τὰς μὲν ἡμέρας οὐχ ὕειν, ἐν δὲ ταῖς νυξὶ γίνεσθαι τοὺς ὄμβρους, ὥς μὴ κωλυσιεργεῖν. καὶ τοῦτον τὸν λόγον οἱ πατέρες ἡμῖν παρέδωκαν, οὐδ’ ἐστὶν ἄπιστον, εἰ καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἀπίδοι τις ἐμφανείας τοῦ θεοῦ. τὰ μὲν οὖν περὶ τὸν ναὸν ἐξωκοδομήθη τοῦτον τὸν τρόπον».

(Ίωσηπου, Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία, Ἄπαντα 13, Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολογίας Βιβλία ΙΕ΄, ΙΣΤ΄ (βιβλίον ΙΕ΄ – χι-1) Ἐκδόσεις «Κάκτος», Ἀθήνα 1997

Β΄. Ἰουδαϊκὸς Πόλεμος

«V 1. Μολονότι τό ἱερό χτίστηκε, ὅπως εἶπα, πάνω σέ ἰσχυρό λόφο, στήν ἀρχή τό ἐπίπεδο τῆς κορυφῆς του μόλις πού ἀρκοῦσε γιά τόν Ναό καί τόν βωμό, καθώς ὁ λόφος ἦταν ὀλόγυρα ἀπόκρημνος καί ἀπότομος. Ἀλλά ὁ βασιλιάς Σολομών, ὁ ὁποῖος ἦταν καί ὁ ἱδρυτής τοῦ Ναοῦ, ὕψωσε τεῖχος στήν ἀνατολική πλευρά καί πάνω στό ἔδαφος πού σχηματίστηκε μπῆκε μιά στοά, στίς ὑπόλοιπες πλευρές ὁ Ναός παρέμενε γυμνός. Μέ τό πέρασμα τῶν αἰώνων καί καθώς ὁ λαός συνέχιζε λίγο λίγο τίς προσχώσεις, ἐξισωνόταν μ’ αὐτές ἡ ἐπίπεδη κορυφή τοῦ λόφου καί διευρυνόταν. Στή συνέχεια, γκρέμισαν ἕνα μέρος τοῦ βορείου τείχους καί κερδήθηκε ἔκταση τόση ὅση κατέλαβε ἀργότερα ὀλόκληρος ὁ περίβολος τοῦ ἱεροῦ. Ἐπειτα, ἀφοῦ τεῖχισαν κυκλικά ἀπό τή ρίζα τόν λόφο ἀπό τίς τρεῖς πλευρές καί ἐκπόνησαν ἔργο πολύ μεγαλύτερο ἀπό ὅσο μποροῦσαν νά ἐλπίζουν, ἔργο γιά τό ὁποῖο ἀπαιτήθηκαν μακραιῶνες ἐργασίες καί ὅλοι οἱ ἱεροί θησαυροί, τοὺς ὁποῖους ἀναπλήρωσαν οἱ δασμοί πού στάλθηκαν ἀπ’ ὅλη τήν οἰκουμένη πρὸς τόν Θεό, οἰκοδόμησαν τοὺς ἄνω περιβόλους καί τό κάτω ἱερό. Ἐτούτου τό χαμηλότερο

σημείο ξεκινούσε από βάθος τριακοσίων πήχεων και περισσότερο σε μερικά σημεία. Τό βάθος τῶν θεμελίων δέν φαινόταν κᾶν, γιατί ἐπιχωμάτωσαν τά φαράγγια μέχρι μεγάλο ὕψος θέλοντας νά φέρουν στό ἴδιο ἐπίπεδο τά δρομάκια τῆς πόλης. Οἱ ὀγκόλιθοι πού χρησιμοποιήθηκαν στή δόμηση ἦταν σαραντάπηχοι τό μέγεθος, καθώς ἡ ἀφθονία τῶν χρημάτων καί ἡ φιλοτιμία τοῦ λαοῦ ὁδήγησε σέ ἔργα μεγαλύτερα ἀπό τά λόγια, κι ἐκεῖνο πού οὔτε ἤλπιζαν ποτέ νά φτάσει σέ πέρας ἡ ἐπιμονή καί ὁ χρόνος τό ἔκανε κατορθωτό.

2, Ἀλλά καί τά ἔργα πού ἔγιναν ἀπό πάνω ἦταν ἰσάξια τῶν θεμελίων. Οἱ στοές ἦταν ὅλες διπλές, στηριγμένες πάνω σέ ὕψους εἴκοσι πέντε πήχεων κίονες μονόλιθους ἀπό τό λευκότερο μάρμαρο, μέ ὀροφές ἀπό κέδρινα φατνώματα. Ἡ φυσική πολυτέλεια αὐτῶν τῶν στοῶν, καθώς καί τό ὑάλισμα καί ἡ συναρμογή, τοὺς ἔδινε θωριά ἐξαίσια, χωρίς τό παραμικρό ἐπιπλέον διακοσμητικό ζωγραφικό γλυπτικό ἔργο. Τό πλάτος τους ἔφτανε τοὺς τριάντα πήχεις, ἐνῶ συνολικά ἡ περίμετρός τους ἔφτανε τά ἑξὶ στάδια, περιλαμβανομένης καί τῆς Ἀντωνίας. Ἡ ὑπαίθρια αὐλή ἦταν ἀπό ἄκρου εἰς ἄκρον στρωμένη μέ κάθε εἴδους πέτρα. Διασχίζοντας τοῦτο τόν χῶρο πρὸς τό δεύτερο ἱερό, τόν ἔβρισκε κανεῖς περιφραγμένο ἀπό πέτρινο κιγκλίδωμα ὕψους τριῶν πήχεων ἐξαιρετικά λεπτοδουλεμένο: σ' αὐτό, σέ κανονικά διαστήματα ἔστεκαν στῆλες πού προειδοποιοῦσαν γιά τόν νόμο τῆς ἀγνότητος, ἄλλες μέ Ἑλληνικά κι ἄλλες μέ Ρωμαϊκά γράμματα, ὁ ὁποῖος δέν ἐπέτρεπε τήν εἴσοδο στό ἅγιο σέ κανέναν ἀλλόφυλο, γιατί τό δεύτερο ἱερό ὀνομαζόταν Ἅγιο. Ἀπό τό πρῶτο, ἀνέβαινες σ' αὐτό μέ δεκατέσσερα σκαλιά. Τό ἐπάνω μέρος ἦταν τετράγωνο καί περιφραγμένο μέ δικό του τεῖχος. Αὐτοῦ τοῦ τείχους τό ἐξωτερικό ὕψος, μολονότι ἦταν σαράντα πήχεις, καλυπτόταν ἀπό τά σχαλιά, ἐνῶ ἀπό μέσα τό ὕψος του ἦταν εἴκοσι πέντε πήχεις, κι ἐπειδὴ ἡ σκάλα ἦταν χτισμένη πάνω σέ ἀνωφερές ἔδαφος, δέν φαινόταν ὁλόκληρο τό ὕψος ἀπό μέσα καθώς τό κάλυπτε ὁ λόφος. Μετά τά δεκατέσσερα σκαλιά ἡ ἀπόσταση μέχρι τό τεῖχος ἦταν δέκα πήχεις, ἰσόπεδη. Ἀπό ἐκεῖ, ἄλλες πάλι κλίμακες πέντε βαθμίδων ἀνέβαζαν στίς πύλες, οἱ ὁποῖες ἦταν ὀκτώ στή βόρεια καί τήν νότια πλευρά, τέσσερις στήν καθεμιά, καί δύο στήν ἀνατολική, ἀναγκαστικά, διότι, ἐπειδὴ σ' αὐτό τό τμήμα εἶχε περιτειχιστεῖ ἰδιαίτερος χῶρος γιά νά ἐκτελοῦν οἱ γυναῖκες τά θρησκευτικά τους καθήκοντα, χρειαζόταν καί δεύτερη πύλη, πού εἶχε κοπεῖ ἀπέναντι ἀπό τήν πρώτη. Καί στίς ἄλλες πλευρές ὑπῆρχε μία πύλη μεσημβρινή καί μία βόρεια πού ὁδηγοῦσε στόν γυναικωνίτη, γιατί οἱ γυναῖκες δέν ἐπιτρεπόταν νά περάσουν ἀπό τίς ἄλλες κι οὔτε ἀπό τή δική τους νά περάσουν πέρα ἀπό τόν διαχωριστικό τοῖχο. Τοῦτος ὅμως ὁ χῶρος ἦταν ἀνοιχτός γιά προσευχή, τόσο στίς ντόπιες ὅσο καί στίς Ἰουδαῖες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τό δυτικό μέρος δέν εἶχε πύλη, καί τό τεῖχος ἦταν συνεχόμενο. Οἱ στοές ἀνάμεσα στίς πύλες, στήν ἐσωτερική πλευρά τοῦ τείχους μπρὸς στά θησαυροφυλάκια, ὑποβαστάζονταν ἀπό πανέμορφους καί μεγάλους κίονες καί ἦταν ἀπλές, χωρίς νά

ὕστεροῦν σέ τίποτα, ἐκτός ἀπό τό μέγεθος, τῶν κάτω.

Ἀπό τίς πύλες, οἱ ἐννέα ἦταν ὁλόκληρες ἐπικαλυμμένες ἀπό χρυσό καί ἄργυρο, τό ἴδιο καί οἱ παραστάδες καί τά ὑπέρθυρα, ἐνῶ ἡ μία ἔξω ἀπό τόν Ναό ἦταν ἀπό κόρινθιακό χαλκό καί ξεπερνοῦσε σέ τιμή κατά πολύ τίς ἐπάργυρες καί τίς ἐπίχρυσες. Κάθε πυλώνας εἶχε δυό θύρες, πού τό ὕψος τῆς καθεμιᾶς ἦταν τριάντα πήχεις καί τό πλάτος της δεκαπέντε. Μετά τίς θύρες, οἱ πυλῶνες πλάταιναν πρός τά μέσα, σχηματίζοντας ὁ καθένας πυργοειδεῖς στοές πλάτους καί μήκους τριάντα πήχεων καί ὕψους πάνω ἀπό σαράντα πήχεις, πού καθεμιά τους στήριζαν ἀπό δυό κίονες μέ περίμετρο δώδεκα πήχεις. Ἰδιες ἦταν καί οἱ διαστάσεις τῶν ὑπολοίπων πυλῶν, ἀλλά ἐκείνη πού ἄνοιγε ἀπό τόν γυναικωνίτη, πέρα ἀπό τήν Κορινθιακή πύλη, πρός ἀνατολᾶς, ἀπέναντι ἀπό τήν πύλη τοῦ Ναοῦ, ἦταν πολύ μεγαλύτερη, ἔχοντας ὕψος πενήντα πήχεις, θύρες σαράντα πήχες καί πολυτελέστερη διακόσμηση, ἐπικαλυμμένη μέ πλάκες ἀργύρου καί χρυσοῦ μεγάλου πάχους. Τίς ἐννέα πύλες ἐπικάλυψε μέ χρυσό ὁ πατέρας τοῦ Τιβέριου Ἀλέξανδρος. Δεκαπέντε σκαλοπάτια ὁδηγοῦσαν ἀπό τό χώρισμα τῶν γυναικῶν πρός τή μεγαλύτερη πύλη, πού ἦταν ὅμως βραχύτερα ἀπό τά πέντε πού ὁδηγοῦσαν στίς ἄλλες πύλες.

Στόν ἴδιο τόν Ναό, στό ἅγιο ἱερό, πού βρισκόταν στή μέση ὁδηγοῦσαν δώδεκα σκαλιά. Ἡ πρόσοψή του εἶχε ὕψος καί πλάτος ἀπό ἑκατό πήχεις, ἀλλά τό κτίριο ἀπό πίσω ἦταν στενότερο κατά σαράντα πήχεις, ἔχοντας ἐμπρός του [προπύλαια] πού ἐκτεινόταν δεξιά καί ἀριστερά, σάν ὦμοι, κατά εἴκοσι πήχεις. Ἡ πρώτη του πύλη, μέ ὕψος καί πλάτος ἀπό εἴκοσι πέντε πήχεις, δέν εἶχε θύρες, καθῶς ἔδειχνε τό ἀφανές καί ἀναπόκλειστο τοῦ οὐρανοῦ: ὁλόκληρη ἡ πρόσοψή της ἦταν ἐπιχρυσωμένη καί μέσα ἀπ' αὐτήν, ἀπό ἔξω, ἔβλεπε κανεῖς πόσο μεγαλειῶδες ἦταν τό πρῶτο οἶκημα καί τά περί τήν ἐσωτερική πύλη νά ἀστράφτουν ἀπό τό χρυσάφι. Ἀπό τόν ἴδιο τόν Ναό, πού μέσα ἦταν διώροφος μόνο τό πρῶτο οἶκημα φαινόταν ἀπό ἔξω ἐνιαῖο ἀπό κάτω μέχρι ἐπάνω, φτάνοντας σέ ὕψος ἐνενήντα πήχεων, μῆκος πενήντα καί πλάτος εἴκοσι. Ἡ πύλη πού ὁδηγοῦσε στό κτίριο ἦταν ἐπίχρυση, ὅπως εἶπα, καθῶς καί ὁλόκληρος ὁ τοῖχος πέριξ αὐτῆς, καί πάνω της εἶχε τίς χρυσές ἀμπέλους ἀπό τίς ὁποῖες κρέμονταν βότρυες σέ μέγεθος ἀνθρώπου. Καθῶς, ὅμως, ὁ Ναός ἦταν διώροφος, ἀπό μέσα φαινόταν πιο χαμηλός ἀπό ὅτι ἀπό ἔξω καί εἶχε θύρες χρυσές μέ ὕψος πενήντα πέντε πήχεις καί πλάτος δεκαἕξι. Ἐμπρός τους ἔπεφτε πέτασμα τοῦ ἰδίου μήκους, πού ἦταν ὑφασμένο στή Βαβυλώνα, ποικιλμένο μέ κυανό χρῶμα καί λεπτό λινό, μέ κόκκινο καί πορφυρό, ἐξαίσια δουλεμένο καί χωρίς ἡ μείξη τῶν ὑλικῶν νά εἶναι ἄνευ σημασίας, γιατί ἀπέδιδε τήν εἰκόνα τοῦ παντός. Διότι τό κόκκινο θεωρεῖτο πῶς συμβόλιζε τή φωτιά, τό λινό τή γῆ, τό κυανό τόν ἀέρα καί τό πορφυρό τή θάλασσα, ὅπου τά δυό παρομοιάζονταν ἕνεκα τοῦ χρώματος, ἐνῶ τό λινό καί τό πορφυρό ἕνεκα τῆς προέλευσής τους, ἐπειδή τό ἕνα τό βγάζει ἡ γῆ καί τό ἄλλο ἡ θάλασσα. Πάνω σ' αὐτό τό ὕφασμα ἀποτυπωνόταν ὅλος ὁ οὐράνιος θόλος, ἐκτός ἀπό τά ζῶδια.

Περνώντας στο έσωτερικό, βρισκόσουν στο κάτω τμήμα του Ναού. Αυτό είχε ύψος εξήντα πήχεις και μήκος τό ίδιο, ενώ τό πλάτος του ήταν είκοσι πήχεις. Αλλά και τό τμήμα τών εξήντα πήχεων πάλι χωριζόταν, τό πρώτο μέρος του, κομμένο στις σαράντα πήχεις, περιείχε τά τρία θαυμασιότερα και πλέον περιβόητα στήν ανθρωπότητα έργα, λυχνία, τράπεζα και βωμό θυμιάματος. Οί επτά λύχνοι, γιατί τόσους είχε ή λυχνία, συμβόλιζαν τούς πλανήτες, ενώ οί δώδεκα άρτοι πάνω στήν τράπεζα τόν ζωδιακό κύκλο και τό έτος. Ό βωμός μέ τά δεκατρία θυμιάματα, από τή θάλασσα και τή γή, αοίκητη και οικουμένη, σήμαινε πώς τά πάντα είναι από τόν Θεό και για τόν Θεό.

Τό έσώτατο μέρος ήταν είκοσάπηχο και χωριζόταν κι αυτό από τό έξωτερικό μέ πέτασμα. Μέσα σ' αυτά δέν υπήρχε τίποτα, ήταν άβατό, άχραντο και άθέατο για όλους και λεγόταν «Άγιο του Άγίου». Στίς πλευρές του κάτω ναού υπήρχαν στή σειρά τρίπατα οικήματα· οί είσοδοι στο καθένα από αυτά ήταν από τήν πύλη. Τό υπερώο του κτίσματος δέν περιλάμβανε τουτα τά κτίρια, στόν βαθμό πού ήταν πιο στενό, είχε ύψος σαράντα πήχεις και ήταν πιο λιτό από τό κάτω· άν προστεθεί στους εξήντα πήχεις του ίσογείου, τότε τό συνολικό ύψος φτάνει στους έκασό πήχεις.

Από τήν έξωτερική εμφάνιση του κτιρίου δέν έλειπε τίποτα από όσα έντυπωσιάζουν τήν ψυχή και τά μάτια. Καθώς ήταν καλυμμένο παντού μέ χοντρές πλάκες χρυσοϋ, από τή στιγμή πού έβγαινε ό ήλιος άντανakλoϋσε τόσο δυνατά τή λάμψη πού άκόμα κι εκείνοι πού έβαζαν τά δυνατά τους νά τό άντικρίσουν απέστρεφαν τά μάτια ώσάν από τόν ήλιο. Στους ξένους πού πλησίαζαν από μακριά, ό ναός έμοιαζε μέ χιονισμένο όρος, μιās κι ό,τι δέν ήταν χρυσό ήταν όλόλευκο. Στήν κορυφή του ήταν καρφωμένοι χρυσοί όβελοί, για νά έμποδίζουν τά πουλιά νά κάθονται και νά τόν μολύνουν. Μερικοί από τούς όγκόλιθους πού ήταν κτισμένο τό κτίριο είχαν μήκος σαράντα πέντε πήχεις, ύψος πέντε και φάρδος έξι. Έμπρός του έστεκε ό βωμός, ύψους δεκαπέντε πήχεων, τετράγωνος, με μήκος και πλάτος από πενήντα πήχεις, μέ κερατοειδεΐς προεξοχές στις γωνίες. Μιά σκάλα μέ όμαλή κλίση άνέβαινε σ' αυτόν από τή νότια πλευρά. Κατασκευάστηκε χωρίς σιδερένια έργαλεία και ούδέποτε τόν άγγιξε σίδερο. Τόσο τό ιερό όσο και τόν βωμό περιέβαλε ένα πέτρινο κράσπεδο καλοφτιαγμένο και όμορφο, ύψους ενός πήχη, πού χώριζε τόν λαό από τούς ιερείς. Για άτομα μέ γονόρροια ή λέπρα ήταν άπαγορευμένη όλόκληρη ή πόλη, ενώ από τό ιερό αποκλείονταν οί γυναΐκες τήν περίοδο τών έμμήνων τους, αλλά και όταν περνοϋσε και ήταν καθαρές δέν έπιτρεπόταν νά περάσουν τό όριο πού είπαμε πιο πάνω. Άντρες πού δέν ήταν σε κατάσταση πλήρους άγνότητας αποκλείονταν από τήν έσωτερική αύλή, από τήν όποία αποκλείονταν και οί ιερείς πού ύφίσταντο καθαρό.

Όσοι είχαν ιερατική καταγωγή, αλλά δέν λειτουργοϋσαν λόγω κάποιας άναπηρίας, έπιτρεπόταν νά περάσουν μαζί μέ τούς άρτιμελείς μέσα από τό κράσπεδο και νά

λαμβάνουν τὶς μερίδες πού τοὺς ὀφείλονταν ἐκ καταγωγῆς, ἀλλὰ φοροῦσαν ροῦχα ἰδιώτη, γιατί τὴν ἱερὴ ἐσθήτα τὴν φοροῦσε μόνο ὁ ἱερέας πού λειτουργοῦσε. Οἱ ἄμωμοι ἱερεῖς ἀνέβαιναν στὸν βωμό καὶ στό ἱερό, ντυμένοι μέ λεπτὸ λινό, ἀπέχοντας ἐπιμελῶς ἀπὸ τὸ δυνατό κρασί φοβούμενοι γιὰ τὴν τελετὴ, μήπως κάνουν κάποιο λάθος κατὰ τὴ λειτουργία. Ὁ ἀρχιερέας τοὺς συνόδευε ἀλλὰ ὄχι πάντα, μόνο κατὰ τὶς ἑβδομες ἡμέρες, τὶς νουμηνίες καὶ σέ κάθε ἐθνικὴ ἐορτὴ ἢ ἐτήσια πανήγυρη ὅλου τοῦ λαοῦ. Κατὰ τὴ λειτουργία φοροῦσε περισκελίδες πού κάλυπταν τοὺς μηρούς μέχρι τὰ γεννητικὰ ὄργανα, ἀπὸ μέσα λινό κολόβιο κι ἀπὸ πάνω κυανό, μακρὺ μέχρι τὰ πόδια ἔνδυμα καλοφτιαγμένο καὶ θυσανωτό· ἀπὸ τοὺς θυσάνους κρέμονταν ἐναλλάξ κουδούνια χρυσά καὶ ρόδια, σημάδια τῆς βροντῆς τὰ κουδούνια, τῆς ἀστραπῆς τὰ ρόδια. Ἡ κεντημένη ταινία πού συγκρατοῦσε τὸ ἔνδυμα στό στέρνο ἀποτελοῦνταν ἀπὸ πέντε ζῶνες διαφορετικοῦ χρώματος, χρυσοῦ, πορφυροῦ, κόκκινου, λινοῦ καὶ κυανοῦ, μέ τὰ ὁποῖα, ὅπως εἴπαμε, ἦταν ὑφασμένα καὶ τὰ πετάσματα τοῦ ναοῦ. Φτιαγμένη μέ ἀνάμειξη τούτων τῶν ὑλικῶν φοροῦσε καὶ ἐπωμίδα, πού κατὰ κύριο λόγο ἦταν χρυσή. Εἶχε σχῆμα κανονικοῦ θώρακα καὶ τὴν κούμπωναν δύο χρυσές ἀσπιδίσκες δεμένες μέ ὠραιότατους καὶ μεγάλους σαρδόνυχες, πάνω στοὺς ὁποίους ἦταν σκαλισμένα τὰ ὀνόματα ἐκείνων πού εἶχαν δώσει τ' ὄνομά τους στίς φυλές τοῦ ἔθνους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἦταν προσαρτημένοι ἄλλοι δώδεκα λίθοι, χωρισμένοι ἀνὰ τρεῖς σέ τέσσερα μέρη: σάρδιο, τοπάζι, σμάραγδος· ἄνθρακας, ἱάσπης, σάπφειρος· ἀχάτης, ἀμέθυστος, λιγύριο· ὄνυχας, βήρυλλος, χρυσόλιθος, καὶ στὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν πάλι χαραγμένο τὸ ὄνομα κάθε ἀρχηγοῦ φυλῆς. Τὸ κεφάλι σκέπαζε λινὴ καλύπτρα πού τὴ στεφάνωνε κυανὴ ταινία, γύρω ἀπὸ τὴν ὁποία ὑπῆρχε ἄλλο στεφάνι πού ἔφερε ἀνάγλυφα τὰ ἱερὰ γράμματα· αὐτὰ εἶναι τέσσερα φωνήεντα. Αὐτὴ τὴν ἔνδυμασίαν δὲν τὴν φοροῦσε συνέχεια, φοροῦσε μία πιὸ λιτὴ, ἀλλὰ μόνο ὅποτε εἰσερχόταν στό ἅδυτο· στό ἅδυτο ἔμπαινε μόνος μία φορὰ τὸν χρόνο, τὴν ἡμέρα πού κατὰ τὸ ἔθιμο ἔπρεπε νὰ νηστεύουν ὅλοι γιὰ τὸν Θεό. Γιὰ τὴν πόλη καὶ τὸν Ναό, καθὼς καὶ γιὰ τὰ περὶ αὐτὰ ἔθιμα καὶ νόμους θὰ μιλήσουμε μέ μεγαλύτερη ἀκρίβεια στὴ συνέχεια, καθὼς δὲν εἶναι καὶ λίγα ὅσα ἀπομένουν νὰ εἰπωθοῦν περὶ αὐτῶν.

Ἡ Ἀντωνία ἔστεκε στὴ γωνία πού σχηματίζαν οἱ δύο στοές, ἡ δυτικὴ καὶ ἡ βόρεια, τοῦ πρώτου περιβόλου τοῦ Ναοῦ, καὶ ἦταν κτισμένη πάνω σέ βράχο ὕψους πενήντα πήχεων, ἀπόκρημνο ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρές. Ἦταν ἔργο τοῦ βασιλιά Ἡρώδη, στό ὁποῖο ἀπέδειξε κατὰ κύριο λόγο τὸ μεγαλεῖο τῆς ιδιοφύιας του. Διότι, κατ' ἀρχὴν, ὁ βράχος καλύφθηκε ἀπὸ τὴ ρίζα μέ πέτρινες λειασμένες πέτρες, τόσο γιὰ ἐξωραϊσμό ὅσο καὶ γιὰ νὰ γλιστράει ὅποιος πήγαινε ν' ἀνέβει ἢ νὰ κατέβει. Ἐπειτα, πρὶν ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ κτίσμα, ὑπῆρχε τεῖχος ὕψους τριῶν πήχεων καὶ πίσω ἀπὸ αὐτό, ὀρθωνόταν ὁ κύριος ὄγκος τῆς Ἀντωνίας σέ ὕψος σαράντα πήχεων. Τὸ ἐσωτερικὸ ἔμοιαζε μέ παλάτι, τόσο στοὺς χώρους ὅσο καὶ στὴ διάταξη, γιατί ἦταν

χωρισμένο σέ κάθε εἶδους διαμερίσματα καί γιά κάθε χρήση, μέ περίστοα, λουτρά καί ἀπλόχωρες αὐλές γιά στρατοπεδεύσεις, τόσο πού διαθέτοντας ὅλα τά χρειώδη ἔμοιαζε μέ πόλη, ἐνῶ στήν πολυτέλεια ἔμοιαζε μέ ἀνάκτορο. Τό σχῆμα του συνολικά ἦταν πυργοειδές μέ τέσσερις ἄλλους πύργους στήν καθεμιά ἀπό τίς γωνίες. Οἱ τρεῖς ἀπ' αὐτούς εἶχαν ὕψος πενήντα πήχεων, ἐνῶ ὁ τέταρτος στή νότιο-δυτική γωνία ἐβδομήντα, παρέχοντας ἔτσι πλήρη θέα τοῦ Ναοῦ. Στό σημεῖο πού συναντιόταν μέ τίς στοές τοῦ Ναοῦ εἶχε σκάλες πού κατέβαζαν σ' αὐτές, ἀπό ὅπου κατέβαιναν οἱ φρουροί, γιατί ἦταν ἐκεῖ συνέχεια ἐγκατεστημένη μία κοόρτις Ρωμαίων, πού στις γιορτές ἔπαιρναν θέση στίς στοές ἔνοπλοι καί παρακολουθοῦσαν τόν λαό μήπως ἐκδηλωθεῖ ἐξέγερση. Ἄν ὁ Ναός δέσποζε φρούριο πάνω στήν πόλη, στόν Ναό δέσποζε ἡ Ἀντωνία, κι ὅσοι βρίσκονταν σ' αὐτή ἦταν φύλακες καί τῶν τριῶν ἰδιαίτερο φρούριο γιά τήν ἄνω πόλη ἦταν τά ἀνάκτορα τοῦ Ἡρώδη. Ὁ λόφος Βεζεθά, ὅπως εἶπα, ἦταν ἀποκομμένος ἀπό τήν Ἀντωνία· ψηλότερος ἀπό ὅλους, εἶχε κατοικηθεῖ καί ἀποτελοῦσε μέρος τῆς νέας πόλης, ἦταν ὁ μόνος πού ἐμπόδιζε τή θέα τοῦ Ναοῦ ἀπό βορρά. Δεδομένου ὅτι προτίθεμαι νά μιλήσω μέ μεγαλύτερη ἀκρίβεια γιά τήν πόλη καί τά τείχη στή συνέχεια, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄρκοῦν τά μέχρις ἐδῶ»

Κείμενο

«Τὸ δ' ἱερὸν ἱδρυτο μέν, ὥσπερ ἔφην, ἐπὶ λόφου καρτεροῦ, κατ' ἀρχὰς δὲ μόλις ἐξήρκει τὸ ἀνωτάτω χθαμαλὸν αὐτοῦ τῷ τε ναῷ καὶ τῷ βωμῷ: τὰ γὰρ περίξ ἀπόκρημνος ἦν καὶ κατάντης. Τοῦ δὲ βασιλέως Σολομῶνος, ὃς δὴ καὶ τὸν ναὸν ἔκτισεν, τὸ κατ' ἀνατολὰς μέρος ἐκτειχίσαντος, ἐπετέθη μία στοὰ τῷ χώματι: καὶ κατὰ γε τὰ λοιπὰ μέρη γυμνὸς ὁ ναὸς ἦν. τοῖς δ' ἐξῆς αἰῶσιν αἰεὶ τι τοῦ λαοῦ προσχωन्नύντος ἀνισούμενος ὁ λόφος ηὐρύνετο. Διακόψαντες δὲ καὶ τὸ προσάρκτιον τεῖχος τοσοῦτον προσελάμβανον ὅσον ὕστερον ἐπεῖχεν ὁ τοῦ παντὸς ἱεροῦ περίβολος. Τειχίσαντες δ' ἐκ ρίζης τριχῇ κυκλόθεν τὸν λόφον καὶ μεῖζον ἐλπίδος ἐκπονήσαντες ἔργον, εἰς ὃ μακροὶ μὲν ἐξαναλώθησαν αἰῶνες αὐτοῖς καὶ οἱ ἱεροὶ δὲ θησαυροὶ πάντες, οὓς ἀνεπίμπλασαν οἱ παρὰ τῆς οἰκουμένης δασμοὶ πεμπόμενοι τῷ θεῷ, τοὺς τε ἄνω περιβόλους καὶ τὸ κάτω ἱερὸν ἀμφεδείμαντο. Τούτου τὸ ταπεινότατον ἀπὸ τριακοσίων ἀνετειχίσαντο πηγῶν, κατὰ δέ τινας τόπους καὶ πλείονος. οὐ μέντοι πᾶν τὸ βάθος ἐφαίνετο τῶν θεμελίων: ἐπὶ πολὺ γὰρ ἔχωσαν τὰς φάραγγας ἀνισοῦν βουλόμενοι τοὺς στενωποὺς τοῦ ἄστεος. [189] πέτραι δὲ τεσσαρακονταπήχεις τὸ μέγεθος ἦσαν τοῦ δομήματος: ἢ τε γὰρ δαψίλεια τῶν χρημάτων καὶ τοῦ λαοῦ φιλοτιμία λόγου μεῖζονας ἐποιεῖτο τὰς ἐπιβολάς, καὶ τὸ μηδὲ ἐλπισθὲν ἔξιν πέρας ἐπιμονῇ καὶ χρόνοις ἦν ἀνύσιμον.

Ἦν δὲ ἄξια τῶν τηλικούτων θεμελίων καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἔργα διπλαῖ μὲν γὰρ αἱ στοαὶ πᾶσαι, κίονες δ' αὐταῖς εἰκοσιπέντε πηγῶν τὸ ὕψος ἐφেষτήκεσαν μονόλιθοι λευκοτάτης μαρμάρου, κεδρίνοις δὲ φατνώμασιν ὠρόφωντο. Τούτων ἡ μὲν φυσικὴ

πολυτέλεια καὶ τὸ εὖξεστον καὶ τὸ ἁρμόνιον παρεῖχε θεωρίαν ἀξιόλογον, οὐδενὶ δὲ ἔξωθεν οὔτε ζωγραφίας οὔτε γλυφίδος ἔργῳ προσηγλάιστο. Καὶ πλατεῖαι μὲν ἦσαν ἐπὶ τριάκοντα πήχεις, ὁ δὲ πᾶς κύκλος αὐτῶν εἰς ἕξ σταδίους συνεμετρεῖτο περιλαμβανομένης καὶ τῆς Ἀντωνίας: τὸ δ' ὑπαιθρον ἅπαν πεποίκιλτο παντοδαπῷ λίθῳ κατεστρωμένον. Διὰ τούτου προϊόντων ἐπὶ τὸ δεύτερον ἱερὸν δρύφακτος περιβέβλητο λίθινος, τρίπηχυς μὲν ὕψος, πάνυ δὲ χαριέντως διειργασμένος: ἐν αὐτῷ δὲ εἰστήκεσαν ἕξ ἴσου διαστήματος στήλαι τὸν τῆς ἀγνείας προσημαίνουσαι νόμον αἱ μὲν Ἑλληνικοῖς αἱ δὲ Ῥωμαϊκοῖς γράμμασιν μηδένα ἀλλόφυλον ἐντὸς τοῦ ἁγίου παριέναι: Τὸ γὰρ δεύτερον ἱερὸν ἅγιον ἐκαλεῖτο. καὶ τεσσαρεσκαίδεκα [μὲν] βαθμοῖς ἦν ἀναβατὸν ἀπὸ τοῦ πρώτου, τετράγωνον δὲ ἄνω καὶ τεῖχει περιπεφραγμένον ἰδίῳ. Τούτου τὸ μὲν ἔξωθεν ὕψος καίπερ τεσσαράκοντα πηχῶν ὑπάρχον ὑπὸ τῶν βαθμῶν ἐκαλύπτετο, τὸ δὲ ἔνδον εἵκοσι καὶ πέντε πηχῶν ἦν: πρὸς γὰρ ὑψηλοτέρῳ δεδομημένου τοῦ βαθμοῦ οὐκέτ' ἦν ἅπαν εἴσω καταφανὲς καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ λόφου. Μετὰ δὲ τοὺς δεκατέσσαρας βαθμοὺς τὸ μέχρι τοῦ τείχους διάστημα πηχῶν ἦν δέκα, πᾶν ἰσόπεδον. Ἐνθεν ἄλλοι πάλιν πεντέβαθμοι κλίμακες ἀνῆγον ἐπὶ τὰς πύλας, αἱ ἀπὸ μὲν ἄρκτου καὶ μεσημβρίας ὀκτώ, καθ' ἐκάτερον τέσσαρες, δύο δ' ἦσαν ἐξ ἀνατολῆς κατ' ἀνάγκην: διατετειχισμένου γὰρ κατὰ τοῦτο τὸ κλίμα ταῖς γυναιξὶν ἰδίου πρὸς θρησκείαν χώρου ἔδει δευτέραν εἶναι πύλην: τέτμητο δ' αὕτη τῆς πρώτης ἄντικρυς. Κάκ τῶν ἄλλων δὲ κλιμάτων μία μεσημβρινὴ πύλη καὶ μία βόρειος, δι' ἧς εἰς τὴν γυναικωνίτιν εἰσῆγον: κατὰ γὰρ τὰς ἄλλας οὐκ ἐξῆν παρελθεῖν γυναιξίν, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὴν σφετέραν ὑπερβῆναι τὸ διατείχισμα. ἀνεῖτό γε μὴν ταῖς τ' ἐπιχωρίοις καὶ ταῖς ἔξωθεν ὁμοφύλοις ἐν ἴσῳ πρὸς θρησκείαν ὁ χῶρος. Τὸ δὲ πρὸς δύοσιν μέρος οὐκ εἶχε πύλην, ἀλλὰ διηνεκὲς ἐδεδόμητο ταύτῃ τὸ τεῖχος. αἱ στοαὶ δὲ μεταξὺ τῶν πυλῶν ἀπὸ τοῦ τείχους ἔνδον ἐστραμμέναι πρὸ τῶν γαζοφυλακίων σφόδρα μὲν καλοῖς καὶ μεγάλοις ἀνείχοντο κίοσιν, ἦσαν δ' ἀπλαῖ, καὶ πλὴν τοῦ μεγέθους τῶν κάτω κατ' οὐδὲν ἀπελείποντο.

Τῶν δὲ πυλῶν αἱ μὲν ἐννέα χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ κεκαλυμμέναι πανταχόθεν ἦσαν ὁμοίως τε αἱ τε παραστάδες καὶ τὰ ὑπέρθυρα, μία δ' ἡ ἔξωθεν τοῦ νεῷ Κορινθίου χαλκοῦ πολὺ τῇ τιμῇ τὰς καταργύρους καὶ περιχρύσους ὑπεράγουσα. Καὶ δύο μὲν ἐκάστου πυλῶνος θύραι, τριάκοντα δὲ πηχῶν τὸ ὕψος ἐκάστης καὶ τὸ πλάτος ἦν πεντεκαίδεκα. Μετὰ μέντοι τὰς εἰσόδους ἐνδοτέρῳ πλατυνόμενοι παρ' ἐκάτερον τριακονταπήχεις ἐξέδρας εἶχον εὖρός τε καὶ μῆκος πυργοειδεῖς, ὑψηλὰς δ' ὑπὲρ τεσσαράκοντα πήχεις: δύο δ' ἀνεῖχον ἐκάστην κίονες δώδεκα πηχῶν τὴν περιοχὴν ἔχοντες. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἴσον ἦν τὸ μέγεθος, ἡ δ' ὑπὲρ τὴν Κορινθίαν ἀπὸ τῆς γυναικωνίτιδος ἐξ ἀνατολῆς ἀνοιγομένη τῆς τοῦ ναοῦ πύλης ἀντικρὺ πολὺ μείζων: Πεντήκοντα γὰρ πηχῶν οὔσα τὴν ἀνάστασιν τεσσαρακονταπήχεις τὰς θύρας εἶχε καὶ τὸν κόσμον πολυτελέστερον ἐπὶ δαψιλὲς πάχος ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ. τοῦτον δὲ ταῖς ἐννέα πύλαις ἐπέχεεν ὁ Τιβερίου πατὴρ Ἀλέξανδρος. Βαθμοὶ δὲ δεκαπέντε

πρὸς τὴν μείζονα πύλην ἀπὸ τοῦ τῶν γυναικῶν διατειχίσματος ἀνήγον· τῶν γὰρ κατὰ τὰς ἄλλας πέντε βαθμῶν ἦσαν βραχύτεροι.

Αὐτὸς δὲ ὁ ναὸς κατὰ μέσον κείμενος, τὸ ἅγιον ἱερόν, δώδεκα βαθμοῖς ἦν ἀναβατός, καὶ τὸ μὲν κατὰ πρόσωπον ὕψος τε καὶ εὖρος ἴσον ἀνὰ πῆχεις ἑκατόν, κατόπιν δὲ τεσσαράκοντα πῆχεσι στενότερος· ἔμπροσθεν γὰρ ὥσπερ ὤμοι παρ' ἑκάτερον εἰκοσαπῆχεις διέβαινον. Ἡ πρώτη δ' αὐτοῦ πύλη πηχῶν ἑβδομήκοντα τὸ ὕψος οὕσα καὶ εὖρος εἴκοσι καὶ πέντε, θύρας οὐκ εἶχε· τοῦ γὰρ οὐρανοῦ τὸ ἀφανὲς καὶ ἀδιάκλειστον ἐνέφαινε· κεchrύσωτο δὲ τὰ μέτωπα πάντα, καὶ δι' αὐτῆς ὁ τε πρῶτος οἶκος ἔξωθεν πᾶς κατεφαίνετο μέγιστος ὢν, καὶ τὰ περὶ τὴν εἴσω πύλην πάντα λαμπόμενα χρυσῷ τοῖς ὀρώσιν ὑπέπιπτεν. Τοῦ δὲ ναοῦ ὄντος εἴσω διστέγου μόνος ὁ πρῶτος οἶκος προύκειτο καὶ διηνεκὲς εἰς τὸ ὕψος, ἀνατεινόμενος μὲν ἐπ' ἐνενήκοντα πῆχεις, μηκυνόμενος δὲ ἐπὶ πεντήκοντα καὶ διαβαίνων ἐπ' εἴκοσιν. Ἡ δὲ διὰ τοῦ οἴκου πύλη κεchrύσωτο μὲν, ὡς ἔφην, πᾶσα καὶ ὅλος ὁ περὶ αὐτὴν τοῖχος, εἶχε δὲ καὶ τὰς χρυσαῖς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμπέλους, ἀφ' ὧν βότρυες ἀνδρομήκεις κατεκρέμαντο. Ὦντος δὲ ἤδη τοῦ ναοῦ διστέγου, ταπεινότερα τῆς ἔξωθεν ὀψεως ἡ ἔνδον ἦν καὶ θύρας εἶχε χρυσαῖς πεντηκονταπέντε πῆχεων τὸ ὕψος εὖρος δ' ἑκκαίδεκα. Πρὸ δὲ τούτων ἰσόμεκες καταπέτασμα πέπλος ἦν Βαβυλώνιος ποικιλτὸς ἐξ ὑακίνθου καὶ βύσσου κόκκου τε καὶ πορφύρας, θαυμαστῶς μὲν εἰργασμένος, οὐκ ἀθεώρητον δὲ τῆς ὕλης τὴν κρᾶσιν ἔχων, ἀλλ' ὥσπερ εἰκόνα τῶν ὅλων· Ἐδόκει γὰρ αἰνίττεσθαι τῇ κόκκῳ μὲν τὸ πῦρ, τῇ βύσσῳ δὲ τὴν γῆν, τῇ δ' ὑακίνθῳ τὸν ἀέρα, καὶ τῇ πορφύρᾳ τὴν θάλασσαν, τῶν μὲν ἐκ τῆς χροίας ὁμοιουμένων, τῆς δὲ βύσσου καὶ τῆς πορφύρας διὰ τὴν γένεσιν, ἐπειδὴ τὴν μὲν ἀναδίδωσιν ἡ γῆ, τὴν δ' ἡ θάλασσα. Κατεγέγραπτο δ' ὁ πέπλος ἅπασαν τὴν οὐράνιον θεωρίαν πλὴν ζωδίων.

Παριόντας δ' εἴσω τὸ ἐπίπεδον τοῦ ναοῦ μέρος ἐξεδέχετο. τούτου τοίνυν τὸ μὲν ὕψος ἐξήκοντα πηχῶν καὶ τὸ μῆκος ἴσον, εἴκοσι δὲ πηχῶν τὸ πλάτος ἦν. Τὸ δ' ἐξηκοντάπηχυ πάλιν διήρητο, καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος ἀποτετμημένον ἐπὶ τεσσαράκοντα πῆχεις εἶχεν ἐν αὐτῷ τρία θαυμασιώτατα καὶ περιβόητα πᾶσιν ἀνθρώποις ἔργα, λυχνίαν τράπεζαν θυμιατήριον. Ἐνέφαινον δ' οἱ μὲν ἐπτὰ λύχνοι τοὺς πλανήτας· τοσοῦτοι γὰρ ἀπ' αὐτῆς διήρηντο τῆς λυχνίας· οἱ δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης ἄρτοι δώδεκα τὸν ζωδιακὸν κύκλον καὶ τὸν ἐνιαυτόν. Τὸ θυμιατήριον δὲ διὰ τῶν τρισκαίδεκα θυμιαμάτων, οἷς ἐκ θαλάσσης ἀνεπίμπλατο καὶ τῆς τε ἀοικῆτος καὶ οἰκουμένης, ἐσήμαινεν ὅτι τοῦ θεοῦ πάντα καὶ τῷ θεῷ. Τὸ δ' ἐνδοτάτω μέρος εἴκοσι μὲν πηχῶν ἦν· διείργετο δὲ ὁμοίως καταπετάσματι πρὸς τὸ ἔξωθεν. ἔκειτο δὲ οὐδὲν ὅλως ἐν αὐτῷ, ἄβατον δὲ καὶ ἄχραντον καὶ ἀθέατον ἦν πᾶσιν, ἁγίου δὲ ἅγιον ἐκαλεῖτο. Περὶ δὲ τὰ πλευρὰ τοῦ κάτω ναοῦ δι' ἀλλήλων ἦσαν οἶκοι τρίστεγοι πολλοί, καὶ παρ' ἑκάτερον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πύλης εἰσοδοί. Τὸ δ' ὑπερῶν μέρος τούτους μὲν οὐκέτι εἶχεν τοὺς οἴκους παρόσον ἦν καὶ

στενότερον, ὑψηλὸν δ' ἐπὶ τεσσαράκοντα πήχεις καὶ λιτότερον τοῦ κάτω: συνάγεται γὰρ οὕτως πρὸς ἑξήκοντα τοῖς τοῦ ἐπιπέδου πηχῶν ἑκατὸν τὸ πᾶν ὕψος.

Τὸ δ' ἔξωθεν αὐτοῦ πρόσωπον οὐδὲν οὔτ' εἰς ψυχῆς οὔτ' εἰς ὀμμάτων ἔκπληξιν ἀπέλειπεν: πλαξὶ γὰρ χρυσοῦ στιβαραῖς κεκαλυμμένος πάντοθεν ὑπὸ τὰς πρώτας ἀνατολὰς πυρωδεστάτην ἀπέπαλλεν αὐγὴν καὶ τῶν βιαζομένων ἰδεῖν τὰς ὄψεις ὥσπερ ἡλιακαῖς ἀκτῖσιν ἀπέστρεφεν. Τοῖς γε μὴν ἀφικνουμένοις ξένοις πόρρωθεν ὅμοιος ὄρει χιόνος πλήρει κατεφαίνετο: καὶ γὰρ καθὰ μὴ κεchrύσωτο λευκότατος ἦν. Κατὰ κορυφὴν δὲ χρυσέους ὀβελοὺς ἀνεῖχεν τεθηγμένους, ὥς μή τιτι προσκαθεζομένῳ μολύνοιτο τῶν ὀρνέων. τῶν δ' ἐν αὐτῷ λίθων ἔνιοι μῆκος πέντε καὶ τεσσαράκοντα πηχῶν ἦσαν, ὕψος πέντε, εὖρος δ' ἕξ. Πρὸ αὐτοῦ δ' ὁ βωμὸς πεντεκαίδεκα μὲν ὕψος ἦν πήχεων, εὖρος δὲ καὶ μῆκος ἐκτείνων ἴσον ἀνὰ πεντήκοντα πήχεις τετράγωνος ἴδρυτο, κερατοειδεῖς προανέχων γωνίας, καὶ ἀπὸ μεσημβρίας ἐπ' αὐτὸν ἄνοδος ἡρέμα προσάντης ὑπτίαστο. κατεσκευάσθη δὲ ἄνευ σιδήρου, καὶ οὐδέποτε ἔψαυεν αὐτοῦ σίδηρος. Περιέστεφε δὲ τὸν τε ναὸν καὶ τὸν βωμὸν εὐλιθὸν τι καὶ χαρίεν γείσιον ὅσον πηχυαῖον ὕψος, ὃ διεῖργεν ἔξωτέρῳ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν ἱερέων. Γονορρόοις μὲν δὴ καὶ λεπροῖς ἢ πόλις ὅλη, τὸ δ' ἱερὸν γυναικῶν ἐμμήνοις ἀπεκέκλειστο, παρελθεῖν δὲ ταύταις οὐδὲ καθαραῖς ἔξῃν ὃν προείπαμεν ὅρον. ἀνδρῶν δ' οἱ μὴ καθάπαν ἡγνευκότες εἴργοντο τῆς ἔνδον αὐλῆς, καὶ τῶν ἱερέων πάλιν οἱ [μὴ] καθαρεύοντες εἴργοντο.

Τῶν δ' ἀπὸ γένους ἱερέων ὅσοι διὰ πῆρῳσιν οὐκ ἐλειτούργουν παρῆσαν τε ἅμα τοῖς ὀλοκλήροις ἐνδοτέρῳ τοῦ γεισίου καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ γένους ἐλάμβανον μερίδας, ταῖς γε μὴν ἐσθῆσιν ἰδιωτικαῖς ἐχρῶντο: τὴν γὰρ ἱερὰν ὁ λειτουργῶν ἡμφιέννυτο μόνος. Ἐπὶ δὲ τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸν ναὸν ἀνέβαινον οἱ τῶν ἱερέων ἄμωμοι, βύσσον μὲν ἀμπεχόμενοι, μάλιστα δὲ ἀπὸ ἀκράτου νήφοντες δέει τῆς θρησκείας, ὥς μή τι παραβαῖεν ἐν τῇ λειτουργίᾳ. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἀνήει μὲν σὺν αὐτοῖς, ἀλλ' οὐκ αἰεὶ, ταῖς δ' ἐβδομάσι καὶ νομηνίαις καὶ εἴ τις ἐορτὴ πάτριος ἢ πανήγυρις ἦν πάνδημος ἀγομένη δι' ἔτους. Ἐλειτούργει δὲ τοὺς μηροὺς μέχρις αἰδοίου διαζώματι καλύπτων λινοῦν τε ὑποδύτην ἐνδοθεν λαμβάνων καὶ ποδήρη καθύπερθεν ὑακίνθινον, ἔνδυμα στρογγύλον θυσανωτόν: τῶν δὲ θυσάνων ἀπήρτηντο κώδωνες χρύσειοι καὶ ῥοαὶ παράλληλοι, βροντῆς μὲν οἱ κώδωνες, ἀστραπῆς δ' αἱ ῥοαὶ σημεῖον. Ἡ δὲ τὸ ἔνδυμα τῷ στέρνῳ προσηλοῦσα ταινία πέντε διηνηθισμένη ζώναις πεποίκιλτο, χρυσοῦ τε καὶ πορφύρας καὶ κόκκου πρὸς δὲ βύσσου καὶ ὑακίνθου, δι' ὧν ἔφαμεν καὶ τὰ τοῦ ναοῦ καταπετάσματα συνυφάνθαι. Τούτοις δὲ καὶ ἐπωμίδα κεκραμένην εἶχεν, ἐν ἣ πλείων χρυσὸς ἦν. σχῆμα μὲν οὖν ἐνδυτοῦ θώρακος εἶχεν, δύο δ' αὐτὴν ἐνεπόρπων ἀσπιδίσκαι χρυσαῖ, κατεκέκλειντο δ' ἐν ταύταις κάλλιστοί τε καὶ μέγιστοι σαρδόνυχες, τοὺς ἐπωνύμους τῶν τοῦ ἔθνους φυλῶν ἐπιγεγραμμένοι. Κατὰ δὲ θάτερον ἄλλοι προσηρτηντο λίθοι δώδεκα, κατὰ τρεῖς εἰς τέσσαρα μέρη διηρημένοι, σάρδιον τόπαζος σμάραγδος, ἄνθραξ

ἱάσπισ σάπφειρος, ἀχάτης ἀμέθυστος λιγύριον, ὄνυξ βήρυλλος χρυσόλιθος, ὧν ἐφ' ἑκάστου πάλιν εἷς τῶν ἐπωνύμων ἐγγέγραπτο. Τὴν δὲ κεφαλὴν βυσσίνην μὲν ἔσκεπεν τιάρα, κατέστεπτο δ' ὑακίνθῳ, περὶ ἣν χρυσοῦς ἄλλος ἦν στέφανος ἔκτυπα φέρων τὰ ἱερὰ γράμματα: ταῦτα δ' ἐστὶ φωνήεντα τέσσαρα. Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἐσθῆτα οὐκ ἐφόρει χρόνιον, λιτοτέραν δ' ἀνελάμβανεν, ὁπότε δ' εἰσίοι εἰς τὸ ἄδυτον: εἰσῆει δ' ἅπαξ κατ' ἐνιαυτὸν μόνος ἐν ἧ νηστεύειν ἔθος ἡμέρᾳ πάντας τῷ θεῷ. Καὶ τὰ μὲν περὶ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ τῶν τε περὶ τοῦτον ἔθῶν καὶ νόμων αὐθις ἀκριβέστερον ἐροῦμεν: οὐ γὰρ ὀλίγος περὶ αὐτῶν καταλείπεται λόγος.

Ἡ δ' Ἀντωνία κατὰ γωνίαν μὲν δύο στοῶν ἔκειτο τοῦ πρώτου ἱεροῦ, τῆς τε πρὸς ἐσπέραν καὶ τῆς πρὸς ἄρκτον, δεδόμητο δὲ ὑπὲρ πέτρας πεντηκονταπήχους μὲν ὕψος, περικρήμνου δὲ πάσης: ἔργον δ' ἦν Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἐν ᾧ μάλιστα τὸ φύσει μεγαλόνουν ἐπεδείξατο. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐκ ρίζης ἡ πέτρα πλαξὶ κεκάλυπτο λείαις λίθων, εἷς τε κάλλος καὶ ὡς ἀπολισθάνοι πᾶς ὁ προσβαίνειν ἢ κατιέναι πειρώμενος. Ἐπειτα πρὸ τῆς τοῦ πύργου δομήσεως τριῶν πηχῶν τεῖχος ἦν, ἐνδοτέρῳ δὲ τούτου τὸ πᾶν ἀνάστημα τῆς Ἀντωνίας ἐπὶ τεσσαράκοντα πήχεις ἠγείρετο. Τὸ δ' ἔνδον βασιλείων εἶχε χώραν καὶ διάθειςιν: μεμέριστο γὰρ εἰς πᾶσαν οἴκων ἰδέαν τε καὶ χρῆσιν περιστοὰ τε καὶ βαλανεῖα καὶ στρατοπέδων αὐλαῖς πλατεῖαις, ὡς τῷ μὲν πάντ' ἔχειν τὰ χρειώδη πόλις εἶναι δοκεῖν, τῇ πολυτελείᾳ δὲ βασίλειον. Πυργοειδὴς δὲ οὖσα τὸ πᾶν σχῆμα κατὰ γωνίαν τέσσαρσιν ἑτέροις διείληπτο πύργοις, ὧν οἱ μὲν ἄλλοι πεντήκοντα τὸ ὕψος, ὁ δ' ἐπὶ τῇ μεσημβρινῇ καὶ κατὰ ἀνατολὴν γωνία κείμενος ἐβδομήκοντα πηχῶν ἦν, ὡς καθορᾶν ὅλον ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἱερόν. Καθὰ δὲ συνῆπτε ταῖς τοῦ ἱεροῦ στοαῖς εἰς ἀμφοτέρας εἶχε καταβάσεις, δι' ὧν κατήεσαν οἱ φρουροί: καθῆστο γὰρ [ἀεὶ] ἐπ' αὐτῆς τάγμα Ῥωμαίων, καὶ διστάμενοι περὶ τὰς στοὰς μετὰ τῶν ὅπλων ἐν ταῖς ἐορταῖς τὸν δῆμον, ὡς μή τι νεωτερισθεῖη, παρεφύλαττον: φρούριον γὰρ ἐπέκειτο τῇ πόλει μὲν τὸ ἱερόν, τῷ ἱερῷ δ' ἡ Ἀντωνία, κατὰ δὲ ταύτην οἱ τῶν τριῶν φύλακες ἦσαν: καὶ τῆς ἄνω δὲ πόλεως ἴδιον φρούριον ἦν τὰ Ἡρώδου βασίλεια. Ἡ Βεζαθὰ δὲ λόφος διήρητο μὲν, ὡς ἔφην, ἀπὸ τῆς Ἀντωνίας, πάντων δ' ὑψηλότατος ὧν μέρει τῆς καινῆς πόλεως προσώκιστο. Καὶ μόνος τὸ ἱερόν κατ' ἄρκτον ἐπεσκότει. περὶ μὲν δὲ τῆς πόλεως καὶ τῶν τειχῶν αὐθις εἰπεῖν ἀκριβέστερον ἕκαστα προτεθειμένοις ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπόχρη»

(Ἰωσήπου, Ἰουδαϊκός Πόλεμος, Ἄπαντα 4, Ἱστορία Ἰουδαϊκοῦ Πολέμου πρὸς Ῥωμαίους βιβλία Δ', Ε', (βιβλίο Ε' - ν-1) Ἐκδόσεις «Κάκτος», Ἀθήνα 1997.

* * * * *

Ὁ Κύριος προεφήτευσεν τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναοῦ λέγοντας στοὺς Μαθητὲς Του:

«Μή βλέπετε αὐτά δὲν θὰ ἀφεθῇ λίθος ἐπὶ λίθον» (Ματθαίου κδ΄, 2)

«Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη μέχρις οὗ πάντα ταῦτα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ ἐμοὶ λόγοι οὐ μὴ παρελεύσονται. Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ» (Μάρκου ιγ΄, 30-32).

«Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου μόνος. Ὡς περ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς περ γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἧλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἤρεν ἅπαντας, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου» (Ματθαίου κδ΄, 34-39)

Ὡς ἐδῶ, ὅπως θὰ ἔχη σημειώσει ὁ ἀναγνώστης, ἡ ὁμιλία δὲν ἔκανε κανένα ὑπαινιγμὸ στὸ χρόνο, ἀλλὰ μόνο στὰ σημεῖα τῆς «μεγάλης θλίψεως». Ὅτι ἔπειτα αὕτῃ ἀναφέρεται στὴν καταστροφὴ τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τοὺς χρησιμοποιουμένους ὅρους καὶ ἐπὶ πλέον ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ τὸ σπουδαῖο γεγογός, ὅτι ἀκόμα καὶ ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος, ἀναλαμβάνοντας νὰ διηγηθῇ τὸ ἴδιο γεγονός, χρησιμοποιεῖ ὁμοιότατες ἐκφράσεις λέγοντας: «Τὰ γοῦν πάντων ἀπ’ αἰῶνος ἀτυχήματα πρὸς τὰ Ἰουδαίων ἡττάσθαι μοι δοκεῖ κατὰ σύγκρισιν», «Πράγματι, τὰ ἀτυχήματα ὅλων τῶν αἰώνων μοῦ φαίνονται νὰ μένουν ὑποδεέστερα συγκρινόμενα μὲ κεῖνα τῶν Ἰουδαίων» (Ἰουδαϊκός Πόλεμος 1, 12) καὶ χαρακτηρίζει ἀκόμα τὸν πόλεμο μεταξὺ τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ἰουδαίας «μέγιστον οὐ μόνον τῶν καθ’ ἡμᾶς, σχεδὸν δὲ καὶ ὧν ἀκοῇ παρειλήφαμεν ἢ πόλεων πρὸς πόλεις ἢ ἐθνῶν ἔθνεσι συρραγέντων» (Αὐτόθι 1, 1). Οὔτε εἶναι ἐμπόδιο ὁ ὅρος, ὅτι στὴν καταστροφὴ τοῦ Ναοῦ «εἰς πάντα τὰ ἔθνη πρῶτον δεῖ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον». Ὁ ἅγιος Παῦλος τὸ ἐβεβαίωνε ἐπίσης, σὰν τετελεσμένο γεγονός, πρὶν νὰ καταστραφῇ ἡ Ἱερουσαλήμ. Τώρα, ἡ καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλήμ ἔγινε σαράντα χρόνια μετὰ τὴν ὁμιλία, δηλαδὴ στὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ οἱ Ἰουδαῖοι θεωροῦσαν μιὰ «γενεά». Βρίσκομε πράγματι ὅτι ὁ Ἰησοῦς στὴ συνέχεια- ὅταν τελείωσε νὰ περιγράψῃ τὰ σημεῖα καὶ πρόκειται νὰ μιλήσῃ γιὰ τὸν χρόνο-βεβαιώνει: «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, μέχρις οὗ ταῦτα πάντα γένηται» (Μάρκου ιγ΄, 30).

Ἐρχόμενοι τώρα στὶς ἱστορικὲς ἐπιβεβαιώσεις βρίσκομε ὅτι, πρὸς τὸ τέλος τῶν σαράντα ἐτῶν, ἀνοίγει μιὰ περίοδος ποὺ χαρακτηρίσθηκε, ἀπὸ ἓνα Ρωμαῖο

ἱστορικὸ ποὺ τὴν γινώριζε ἄρκετὰ καλά, σὰν «γεμάτη ἀπὸ συμφορές, μαύρη ἀπὸ πολέμους, σπαρασσομένη ἀπὸ στάσεις, σκληρὴ ἀκόμα καὶ στὴν εἰρήνη. Τέσσερεις ἡγεμόνες φονεύθηκαν μὲ τὸ ξίφος (δηλ. ὁ Νέρων, ὁ Γάλβα, ὁ Ὅθων καὶ ὁ Βιτέλλιος). Τρεῖς ἐμφύλιοι πόλεμοι, περισσότεροι ἐξωτερικοὶ καὶ πλεῖστοι μικτοί, καὶ ὁ ἔλεγχος ἐξακολουθεῖ λεπτομερὲς προσθέτοντας – ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀπειράριθμες συμφορὲς σὲ ἀνθρώπινα ζητήματα, παράξενα σημεῖα στὸν οὐρανὸ καὶ στὴν γῆ καὶ προειδοποιήσεις μὲ ἀστραπὲς καὶ οἰωνισμοὺς μελλοντικῶν – γιὰ νὰ συμπεράνη μὲ μιὰ ἀπεγνωσμένη ἀπαισιοδοξία ὅτι «οἱ θεοὶ δὲν φροντίζουν γιὰ τὴν ἀσφάλειά μας, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐκδίκησι» (Τάκιτος Hist, 1 2, 3)

«Opimum casibus, atrox praeliis, discors seditionibus, ipsa etiam pace saevum. Quatuor principes ferro interempti... Trina bella. civilia, plura externa ac plerumque permixta... praeter multiplices rerum humanarum casus, coelo terraue prodigia et fulminum monitus et futurorum praesagia...non esse curae Deis securitatem nostram sed ultionem».

Ἐπίσης καὶ ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος, ἀσχολούμενος εἰδικὰ μὲ τὴν Παλαιστίνη, μᾶς δίνει λεπτομερεῖς πληροφορίες γιὰ τὶς ἐσωτερικὲς ταραχὲς καὶ προπαντὸς γιὰ τὸν ἀναβρασμὸ τοῦ πολιτικοῦ μεσσιανισμοῦ ποὺ τυχαῖα ἐπανειλημμένως ἀναφέραμε. Τὸ συμπέρασμα ὅλων αὐτῶν ἦταν ἡ καταστροφὴ τοῦ 70, ὅπου τελείωσαν Ναός, πρωτεύουσα καὶ ἔθνος. Ὅσο γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ «θλίψι» θὰ ὑποστοῦν μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Παλαιστίνη διωγμούς, τοὺς ὁποίους ἀναφέρουν τόσο οἱ Πράξεις καὶ ἄλλα συγγράμματα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅσο καὶ οἱ ρωμαῖοι ἱστορικοί, διωγμοὺς τοὺς ὁποίους ὑπεκίνησαν εἴτε οἱ ὁμοεθνεῖς κι οἱ συγγενεῖς, εἴτε οἱ ξένοι καὶ οἱ εἰδωλολάτρες. Ἀλλὰ κεῖνοι ποὺ γλύτωσαν ἀπὸ τὶς ἀποπλανήσεις τῶν ψευδοπροφητῶν καὶ ἀπὸ τὶς βιαιότητες τῶν διωκτῶν, ὅταν εἶδαν τὸ Ναὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ νὰ βεβηλώνεται ἀπ’ τοὺς αἰμοχαρεῖς Ζηλωτὲς (Ἰουδ. Πόλεμος 4, 151 καὶ συνέχ. 305 καὶ συνέχ. 381 καὶ συνέχ.), συμμορφώθηκαν μὲ τὴν ὑπόδειξι τῆς ἐσχατολογικῆς ὁμιλίας καὶ φεύγοντας ἀπὸ τὴν πόλιν ἀπεσύρθηκαν στὴν Πέλλα τῆς Ὑπεριορδανίας, ὅπως διηγεῖται ὁ Εὐσέβιος (Ἐκκλ. Ἱστορ. 3, 5, 2-3)[1]

«Ἀπὸ ἓνα σπουδαῖο χωρίο τοῦ Φλαβίου Ἰωσήπου θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐξαγάγῃ ὅτι ἀνάλογη ὑπόδειξις εἶχε μεταδοθῇ ἀπὸ τὴν παράδοσι τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ στὴν ἐποχὴ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ· λέγει: «Ἦν γὰρ δὴ τις παλαιὸς λόγος ἀνδρῶν ἐνθέων, τότε τὴν πόλιν ἀλώσεσθαι καὶ καταφλέξεσθαι τὸ ἀγιώτατον νόμῳ πολέμου, στάσις ὅταν κατασκήψῃ καὶ χεῖρες οἰκεῖαι προμιάνωσι τὸ τοῦ θεοῦ τέμενος· οἷς οὐκ ἀπιστήσαντες οἱ ζηλωταὶ διακόνους ἑαυτοὺς ἐπέδωσαν» (Ἰουδ. Πόλεμ, 4, 388).

[1] Εὐσεβίου Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, ΒΕΠΕΣ τ. 19 σσ. 252-253: «Μετὰ Νέρωνα

δέκα πρὸς τρισὶν ἔτεσιν τὴν ἀρχὴν ἐπικρατήσαντα τῶν ἀμφὶ Γάλβαν καὶ Ὅθωνα ἐνιαυτὸν ἐπὶ μηνὶν ἕξ διαγενομένων, Οὐέσπασιανός, ταῖς κατὰ Ἰουδαίων παρατάξεσιν λαμπρυνόμενος, βασιλεὺς ἐπ’ αὐτῆς ἀναδείκνυται τῆς Ἰουδαίας, αὐτοκράτωρ πρὸς τῶν αὐτόθι στρατοπέδων ἀναγορευθεὶς. τὴν ἐπὶ Ῥώμης οὖν αὐτίκα στείλαμενος, Τίτῳ τῷ παιδὶ τὸν κατὰ Ἰουδαίων ἐγχειρίζει πόλεμον. μετὰ γε μὴν τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάληψιν Ἰουδαίων πρὸς τῷ κατ’ αὐτοῦ τολμήματι ἤδη καὶ κατὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ πλείστας ὅσας ἐπιβουλάς μεμηχανημένων, πρώτου τε Στεφάνου λίθοις ὑπ’ αὐτῶν ἀνηρημένου, εἴτα δὲ μετ’ αὐτὸν Ἰακώβου, ὃς ἦν Ζεβεδαίου μὲν παῖς, ἀδελφὸς δὲ Ἰωάννου, τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθέντος, ἐπὶ πᾶσί τε Ἰακώβου, τοῦ τὸν αὐτόθι τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον πρώτου μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάληψιν κεκληρωμένου, τὸν προδηλωθέντα τρόπον μεταλλάξαντος, τῶν τε λοιπῶν ἀποστόλων μυρία εἰς θάνατον ἐπιβεβουλευμένων καὶ τῆς μὲν Ἰουδαίας γῆς ἀπεληλαμένων, ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ κηρύγματος διδασκαλίᾳ τὴν εἰς σύμπαντα τὰ ἔθνη στείλαμένων πορείαν σὺν δυνάμει τοῦ Χριστοῦ, φήσαντος αὐτοῖς· «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου», οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας κατὰ τινα χρησμὸν τοῖς αὐτόθι δοκίμοις δι’ ἀποκαλύψεως ἐκδοθέντα πρὸ τοῦ πολέμου μεταναστῆναι τῆς πόλεως καὶ τινα τῆς Περαιᾶς πόλιν οἰκεῖν κεκελευσμένου, Πέλλαν αὐτὴν ὀνομάζουσιν, [ἐν ἧ] τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ μετωκισμένων, ὥς ἂν παντελῶς ἐπιλελοιπότην ἀγίων ἀνδρῶν αὐτὴν τε τὴν Ἰουδαίων βασιλικὴν μητρόπολιν καὶ σύμπασαν τὴν Ἰουδαίαν γῆν, ἥ ἐκ θεοῦ δίκη λοιπὸν αὐτοὺς ἅτε τοσαῦτα εἰς τε τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ παρηνομηκότας μετήγει, τῶν ἀσεβῶν ἄρδην τὴν γενεὰν αὐτὴν ἐκείνην ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζουσα»